

Aproximació sociològica a les elits de Catalunya.

Fent especial atenció a la seva trajectòria escolar.

Josep Verdaguer
Antoni Estradé

Amb la col·laboració de l'Enric Saurí.

Octubre del 2005.

ÍNDEX

PER COMENÇAR 5

1. LES ELITS I ELS DIES 17

Edat i posició privilegiada 18

La presa de posició 25

ANNEX. LES EDATS DELS "CREADORS" 29

2. ELS ORÍGENS SOCIALS 36

Els estudis dels pares 37

Els estudis dels enquestats 42

Variables relacionades amb els estudis dels pares 51

3. L'ELIT ÉS COSA D'HOMES? 56

El sexe de les elits 59

Les dones de l'elit i la meritocràcia escolar 75

4. L'OCUPACIÓ DE LA PARELLA 78

Per un exercici vigilant de comprensió de la qüestió de l'escassetat de dones en les posicions privilegiades 79

La posició rellevant de la parella 82

ANNEX. EL SEXE DELS "CREADORS" 99

5. LA GEOGRAFIA RESIDENCIAL DE LES ELITS. 110

Les comarques de residència. 111

La població i barri de residència. 116

La Barcelona desigual. 119

La residència de les elits a Barcelona. Diversitat i aïllament. 128

Diguem on vius i et diré qui ets. 134

Les elits barcelonines i la societat de les barreres simbòliques. 150

6. LA TRAJECTÒRIA EDUCATIVA DE LES ELITS. 152

Característiques dels estudis primaris. 157

Característiques dels estudis secundaris. 166

7. UN APUNT SOBRE LES ASSOCIACIONS. 190

Geografia d'un "espai social". 191

8. FENT EL CIM. MOBILITAT SOCIAL, ESTRATÈGIES D'ACCÉS I CLASSES D'ELIT. 200

Consideracions terminològiques a tall d'introducció. 201

Una primera exploració de les dades del qüestionari. 208

Conclusions provisionals. 243

9. QÜESTIONARI 247

10. BIBLIOGRAFIA I FONTS 249

TAULES

1-1	Distribució d'edats per tipus d'elit	19
1-2	Dades estadístiques referides a les edats dels grups parlamentaris del Parlament de Catalunya en la VII Legislatura. Any 2003	21
1-3	Elits acadèmiques enquestades i conjunt de professors de la UAB, per edats	23
1-4	Edat dels periodistes de la nostra enquesta per grups professionals	23
1-5	Edat a partir de la qual els individus enquestats ocupen posició de rellevància. Distribució per grups d'edat	25
1-6	Edats de presa de posició en el camp de la política, per partits	26
1-7	Data de presa de la posició rellevant de les elits acadèmiques enquestades per edats	26
1-8	Edat de presa de posició rellevant de les elits periodístiques de la nostra enquesta en funció de l'edat actual	27
1-9	Creadors culturals considerats de 50 i més anys	35
2-1	Comparació estudis dels pares dels enquestats amb els dels homes de la seva cohort a Catalunya. Batxillerat Elemental o més.	39
2-2	Comparació dels estudis dels pares dels enquestats amb els dels homes de la seva cohort a Catalunya. Títol Universitari	40
2-3	Elits econòmiques enquestades. Proporció de currículs singulars. Distribució per edats	43
2-4	Elits econòmiques enquestades. Estudis per llicenciatura. Distribució per edats	45
2-5	Base de dades de l'Actualidad Económica. Estudis per llicenciatura. Distribució per edats	45
2-6	Elits econòmiques enquestades. Estudis en les escoles de negoci catalanes de més prestigi (FT). Distribució per edats	47
2-7	Base de dades de l'Actualidad Económica. Estudis en les escoles de negoci, catalanes, de més prestigi (FT). Distribució per edats	47
2-8	Curriculumls excepcionals de les elits acadèmiques enquestades	48
2-9	Titulació acadèmica de les elits periodístiques enquestades per àrea de coneixement	48
2-10	Curriculumls acadèmics excepcionals dels periodistes	48
2-11	Curriculumls acadèmics excepcionals dels diputats al parlament de Catalunya. VI Legislatura	49
3-1	Seleccionats per a l'enviament del qüestionari, per tipus d'elits i sexes	57
3-2	Persones que han respost al qüestionari, per elits i sexes	57
3-3	Administradors de les empreses catalanes* més grans de 500 treballadors, per sexes	59
3-4	Directors executius de les empreses catalanes* més grans de 500 treballadors, per sexes	59
3-5	Presidents de les empreses catalanes* més grans de 500 treballadors, per sexes	60
3-6	Alcaldes i alcaldesses de Catalunya, per sexe, eleccions 2003	72
3-7	Distribució de les dones de l'enquesta i de les ocupades en passar el qüestionari, per edats	75
3-8	Estructura sexual de la població amb titulació de llicenciatura i doctorat, Catalunya 2001	76
3-9	Distribució dels enquestats en dos grans grups d'edat, per sexes	76
3-10	Titulats per les universitats catalanes, per àmbits, el curs 2000-01	77
3-11	Titulacions específiques de les elits enquestades, per sexe	77
4-1	Les no respostes a la sol·licitud del nom de la parella de l'enquestat, per tipus d'elit	83
4-2	Activitat de la parella, per tipus d'elit	85
4-3	Ocupació* de les parelles dels enquestats, per tipus d'elit	85
4-4	Ocupacions dels enquestats de sexe masculí	87
4-5	Ocupacions de les enquestades	87
4-6	Ocupacions de les parelles de les dones enquestades	87
4-7	Ocupacions de les parelles dels homes enquestats	88
4-8	Ocupació* de les parelles dels enquestats i dels catalans ocupats segons el Cens del 2001, per sexes	89
4-9	Sous dels executius segons la Revista Actualidad Económica i la seva relació amb el sou mig a Catalunya l'any 2002	92
4-10	Sous dels catedràtics d'universitat, any 2003	93
4-11	Taules salarials d'alguns diaris, ràdios i televisions	94
4-12	Retribucions dels òrgans superiors, alts càrrecs de l'Administració i càrrecs directius de les entitats autònomes i entitats gestores de la Seguretat Social; Generalitat de Catalunya	95
4-13	Remuneracions de la Diputació de Barcelona, fetes públiques l'estiu del 2004	96
4-14	Percentatge de parelles vivint en lliure unió	97
4-15	Percentatge de naixements vius fora del matrimoni	97
4-16	Matrimoni dels homes que declaren ésser "Tècnics, professionals, científics i intel·lectuals", segons la professió de les dones	97
4-17	Matrimonis de dones que declaren ésser productores segons la professió dels homes	98
4-18	Matrimonis de dones que declaren dedicar-se a les feines de la llar, segons la professió dels homes	98
4-19	Matrimonis dels homes, segons la professió de la dona, any 2002	98
4-20	Matrimonis de les dones, segons la professió dels homes, any 2002	98
5-1	Residència dels enquestats. Freqüència de casos en les ciutats més grans de Catalunya i en les petites, en relació a la població total	117
5-2	Evolució del saldo migratori de Barcelona 1981-2002	122
5-3	Evolució de la població a Barcelona, perifèria barcelonina, comarques de Barcelona i Catalunya. Des de 1970 fins 2002	123
5-4	La distribució de les elits residents a Barcelona. Per barris (zones estadístiques grans)	128
5-5	Assignació de barris de Barcelona a tipus d'elit, en funció de la residència dels enquestats	134
5-6	Migració interna a Barcelona. Per districtes. Any 2002	135
5-7	Situació professional. Categories agregades. Barcelona 1996	139
5-8	Població estrangera de Barcelona per barris, en funció de la procedència. 2004	142
5-9	Distribució de les titulacions superiors específiques a Barcelona. Per barris	145
6-1	Distribució dels enquestats segons tipus de centre de secundària	166
6-2	Evolució del nombre d'estudiants de Batxillerat, a l'Estat Espanyol, classificats per graus	169
6-3	Pes relatiu del sector privat en l'ensenyament no universitari a Catalunya. Curs 2002-2003.	170
6-4	Pes relatiu del sector privat en l'ensenyament de l'ESO a Barcelona. Curs 2002-2003.	170
6-5	Pes relatiu del sector privat en l'ensenyament del Batxillerat a Barcelona. Curs 2002-2003.	170
6-6	Titularitat dels centres privats a Catalunya. Curs 1999-2000	171
6-7	Distribució dels enquestats en funció del tipus de centre de secundària, per edats	172
6-8	Distribució dels enquestats en funció del tipus de centre de secundària i de l'interval corresponent als 16 anys d'edat	172
6-9	Matriculats a primer de batxillerat. Per tipus de centre. Curs 1956-57.	173
6-10	Matriculats i aprovats a la revàlida de sisè de batxillerat, a Catalunya. Curs 1961-62	173
6-11	Distribució dels enquestats que van estudiar secundària, a Barcelona, en funció del tipus de centre de secundària i de l'interval temporal corresponent als 16 anys d'edat.	174
6-12	Evolució del salari mig del funcionari docent no universitari. 1965-1993	176
6-13	Estudiants matriculats a COU el curs 1974-75. Catalunya	176
6-14	Distribució per centres de secundària dels enquestats que tenien entre 11 i 17 anys entre el 1968 i el 1974	176
6-15	Distribució dels enquestats, segons tipus de centre de secundària, per tipus d'elit	178
6-16	Tipus de centre en el que els enquestats van cursar secundària, en funció de la ubicació del centre.	180
6-17	Titulació dels enquestats en funció del tipus de centre on van cursar secundària	182
6-18	Centre de secundària i enquestats sense estudis superiors.	182
6-19	Centre de secundària i enquestats sense estudis superiors.	183
6-20	Sexe dels enquestats que van cursar secundària en instituts i en escoles religioses.	187
6-21	Edat dels enquestats que van cursar secundària en instituts i en escoles religioses.	187
6-22	Estudis dels pares dels enquestats que van cursar secundària en instituts i en escoles religioses.	187
6-23	Titulació dels enquestats que van cursar secundària en instituts i en escoles religioses.	187
6-24	Ocupació actual dels enquestats que van cursar secundària en instituts i en escoles religioses.	187
7-1	Taula agrupada d'Associacions (Valors Absoluts)	194
7-2	Associacions significatives més freqüentades pels enquestats. Per tipus d'elit.	197
8-1	Característiques bàsiques dels "hereus" i "nouvinguts" destacats.	212
8-2	Primera ocupació dels "hereus" i "nouvinguts".	218
8-3	Institucions privades a les que han assistit "hereus" i "nouvinguts" per ordre de freqüentació.	223
8-4	Estudis universitaris (licenciatures) dels enquestats escol·lits.	228
8-5	Estudis post-universitaris dels seleccionats.	228
8-6	Associacions més esmentades dels "hereus" i "nouvinguts".	233
8-7	Tipus d'ocupació dels cònjuges dels enquestats definits com "hereus" i "nouvinguts"	240

GRÀFICS

1-1	Comparació de les edats de la població ocupada a Catalunya i dels enquestats	18
1-2	Enquestats per tipus d'elit i grup d'edat	19
1-3	Elits econòmiques Enquestats i base de dades de la revista "Actualidad Económica"	20
1-4	Comparació de les edats dels diputats als parlaments de Catalunya i de França	21
1-5	Comparació de les edats dels parlamentaris de la VI i VII legislatures. Parlament de Catalunya	21
1-6	Elits periodístiques, acadèmiques i la resta de culturals que han respost al qüestionari. Per generació	22
1-7	Edat dels periodistes, segons l'enquesta del Col·legi de periodistes de l'any 2000 en comparació amb la de les elits periodístiques de la nostra enquesta, per generació	23
1-8	Període històric a partir del qual els polítics enquestats ocupen posicions de rellevància	26
1-9	Distribució de les dades de la presa de possessió en el temps, extrapolant les dades del 2000 al 2003 al 2000-2009	27
1-10	Edats dels jurats de quatre importants premis literaris, en la seva darrera edició	30
1-11	Edats dels autors, en ser premiats, de sis importants certàmens literaris Des de la seva inauguració	31
1-12	Evolució històrica de les edats dels premiats amb el Sant Jordi de novel·la	32
1-13	Edat actual dels autors premiats	33
1-14	Edats dels membres de l'Associació Catalana de Compositors	33
1-15	Edats d'arquitectes catalans segons la nostra selecció	34
1-16	Edats de directors catalans de cinema, segons la nostra selecció	34
1-17	Edats d'artistes plàstics catalans segons la nostra selecció	34
2-1	Estudis dels pares dels enquestats en relació a l'edat dels fills	37
2-2	Evolució de la matrícula en el batallerat i la universitat a l'Estat Espanyol. Segle XX.	38
2-3	Comparació dels estudis dels pares dels enquestats amb els dels homes de la seva cohort a Catalunya	39
2-4	Comparació dels estudis dels pares dels enquestats amb els dels homes de la seva cohort a Catalunya. Títol Universitari.	40
2-5	Comparació estudis dels enquestats amb la població de la seva cohort a Catalunya. Títol Universitari (mitjà i superior)	42
2-6	Comparació estudis dels enquestats amb la població de la seva cohort a Catalunya. Títol Superior.	42
2-7	Titulació acadèmica dels pares en funció de l'edat dels enquestats	51
2-8	Titulació acadèmica dels pares en funció del tipus d'elit.	52
2-9	Titulació acadèmica dels pares en funció del sexe dels enquestats.	52
2-10	Titulació acadèmica dels pares en funció de l'ocupació de l'enquestat.	53
2-11	Titulació acadèmica dels pares en funció de l'ocupació de la parella de l'enquestat.	53
2-12	Titulació acadèmica dels pares en funció de la titulació específica dels enquestats.	54
3-1	Presidents i Directors executius de les empreses amb ràtio social a Catalunya de més de 500 treballadors, per sexes	60
3-2	Indicadors diversos de les elits econòmiques, per sexes	61
3-3	El sexe dels catedràtics de les universitats catalanes de titularitat "pública"	62
3-4	El sexe dels catedràtics de les universitats catalanes de titularitat "pública", per universitats, Curs 2001-2002	63
3-5	Sexe del personal acadèmic de les universitats "públiques" de Catalunya, sèrie 1998-01	63
3-6	Personal acadèmic de les universitats privades a Catalunya, per sexes sèrie 1998-2002	64
3-7	Elit dels mitjans de comunicació, per sexes, base de dades pròpia	65
3-8	Elit de periodistes que ha respost al qüestionari, per sexes	65
3-9	Periodistes de Catalunya, per sexes, segons les enquestes del Col·legi de Periodistes dirigides a la professió, anys 1992, 1996 i 2000	66
3-10	Alguns dels grans organismes professionals i polítics relacionats amb els mitjans de comunicació, 2003	68
3-11	Diputats al Parlament de Catalunya, de la I a la VII Legislatures, per sexes	69
3-12	Diputats al Congreso de Diputados d'Espanya, de la I a la VIII Legislatures, per sexes	70
3-13	Dones en els parlaments de diferents països	71
3-14	Alcaldes i alcaldesses de Catalunya, per sexe, eleccions 2003	72
3-15	Personal de l'administració catalana a 31 de Desembre del 2003, per sexes	73
3-16	Distribució dels enquestats i de la població ocupada, per sexes i grups d'edat	75
4-1	Sou brut per ocupació respecte del sou brut mitjà	80
4-2	Sou brut per titulació respecte del sou brut mitjà	81
4-3	Activitat professional de la població de Catalunya i de les elits enquestades i les seves parelles	90
4-4	Darrers jurat d'alguns dels premis més importants, per sexe	99
4-5	Els crítics, per sexe	100
4-6	Premis destacats en el camp literari català, per sexes	101
4-7	Els darrers deu anys (1994-2003) d'alguns premis destacats en el camp literari, distribució dels premis per sexe	102
4-8	Editors, llibreters i empresaris del món del llibre, distribució per sexe	103
4-9	Evolució de la composició de la Junta directiva de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, per sexes	104
4-10	Evolució de la composició de la Junta Directiva del Pen Club Català, per sexes	104
4-11	Composició dels òrgans de govern de la Institució de les Lletres Catalanes, per sexe	105
4-12	Músics: Compositors de l'Associació Catalana de Compositors i intèrprets del Directori de Música Catalana, per sexes	106
4-13	Arquitectes, segon la nostra selecció, per sexes	106
4-14	Directors catalans de cinema, amb independència de l'idioma de les seves pel·lícules, segons la nostra selecció, per sexes	107
4-15	Sexe dels artistes plàstics catalans, segons la nostra selecció (190)	107
4-16	Camp de les arts plàstiques. Alguns exemples, per sexe	108
4-17	Premis Nacionals de Cultura. Generalitat de Catalunya, 1997-2003, distribució per sexes	108
4-18	Premis Nacionals de Cultura. Generalitat de Catalunya. Anys 1997-2003, per especialitat, i per sexes	109
4-19	El sexe dels qui ocupen posicions rellevants en els camps de l'art	110
5-1	Saldo migratori anual de Barcelona. Des del 1961 fins el 2002	119
5-2	Evolució de les taxes d'emigració dels barris de Barcelona amb valors màxims i mínims el 2003. Per 1000 habitants	123
5-3	Índex de capacitat econòmica central. Zones estadístiques. Barcelona 1986, 1991, 1996	138
5-4	Situació professional. Barcelona 1996	138
5-5	Situació professional. Categories agregades. Barcelona 1996	139
5-6	Participació de Barcelona a les eleccions municipals. Per districtes	140
5-7	Abstenció a Barcelona, per barris. Municipals 2003	140
5-8	Proporció de titulats superiors a Barcelona. Per districtes	143
5-9	Nivell d'estudis a Barcelona. Per barris	144
6-1	Centres de primària on han estudiat els enquestats. Pública i privada	157
6-2	Gràfic de la distribució d'enquestats per tipus d'escoles de primària	158
6-3	Enquestats que han cursat estudis primaris en escoles privades. Per ordres religiosos.	159
6-4	Elits culturals en funció del tipus de centre de primària on van cursar estudis.	162
6-5	Elits universitàries per tipus de centre de primària en el que van cursar estudis	163
6-6	Elits econòmiques, per tipus de centre de primària en el que van cursar estudis	164
6-7	Elits polítiques, per tipus de centre de primària en el que van cursar estudis	165
6-8	Distribució dels enquestats segons tipus de centre de secundària.	169
6-9	Ex-alumnes d'alguns centres de reconegut prestigi. Per any de naixement	175
6-10	Enquestats en funció del tipus de centre on van cursar estudis de secundària, per sexe	177
6-11	Distribució dels enquestats, segons tipus de centre de secundària, per tipus d'elit	179
6-12	Distribució de l'assistència a alguns centres de secundària en relació als estudis del pare	184
6-13	Distribució de l'assistència a centres de secundària en relació als estudis del pare	185

IL·LUSTRACIONS

1-1	Les edats en cada supercamp, en intervals de cinc anys	19
1-2	L'edat de les elits econòmiques	20
1-3	Les edats dels polítics	21
1-4	L'edat dels catedràtics	23
1-5	Edat i presa de possessió dels periodistes	23
1-6	Edat de presa de posició entre els polítics	26
1-7	Edat i presa de posició dels acadèmics	26
1-8	Presa de posició de les elits periodístiques enquestades	27
2-1	Estudis específics de les elits econòmiques	45
2-2	Els "masters" de les elits econòmiques	46
2-3	Què tenen en comú les façanes dels edificis d'alguna de les escoles de negoci de les que hem parlat?	47
2-4	Curriculum excepcional de les elits acadèmiques	48
2-5	Estudis dels periodistes	48
2-6	Els polítics del Parlament de Catalunya amb curriculum excepcional	49
3-1	Titulacions específiques de l'elit i les de les universitats catalanes contemporànies	77
4-1	La desigualtat econòmica, la posició social i el sexe	80-81
4-2	Retribució dels capitans d'empresa	92
4-3	Les retribucions dels catedràtics universitaris, l'any 2003	93
4-4	Els salaris en el sector periodístic i audiovisual	94
4-5	Els sous dels polítics, any 2004	95-96
4-6	La proximitat social dels casats a Catalunya	97-98
5-1	Grans ciutats que decreixen en nombre d'habitants	120-121
5-2	Població de París. Vides paral·leles amb Barcelona	125-126
5-3	La publicitat de les "gated communities"	148
6-1	L'ensenyament primari, des de Franco fins la transició	155
6-2	La secundària a la Catalunya de la dictadura	168
6-3	Si la primària és per adoctrinar les masses, la secundària és per formar els "Capitanes y políticos".	169
6-4	L'ensenyament secundari: Oficial, Col·legiat i Lliure	169
6-5	Fora de l'escola de l'església no hi ha salvació?	170
6-6	Secundària: l'escenari de finals dels anys cinquanta, primers anys seixanta	173
6-7	Secundària: l'escenari de finals dels anys seixanta, fins la mort del dictador	176
6-8	Consideracions sobre les dades dels enquestats que van cursar secundària en instituts	186
6-9	Algunes dades referides als enquestats que van cursar secundària en instituts i en escoles de titularitat religiosa	187

MAPES

5-1	Representació de la residència dels enquestats, per comarques	112
5-2	Representació de la residència dels enquestats de les elits econòmiques, per comarques	113
5-3	Representació de la residència dels enquestats de les elits acadèmiques, per comarques	114
5-4	Representació de la residència dels enquestats de les elits culturals (excepte acadèmiques), per comarques	114
5-5	Representació de la residència dels Diputats al Parlament de Catalunya, VI Legislatura, per comarques	115
5-6	Representació dels diputats al parlament, vi legislatura, nascuts a Catalunya, per la comarca de naixement	116
5-7	Residència a Barcelona de les elits enquestades	129
5-8	Residència de les elits econòmiques enquestades a Barcelona	130
5-9	Residència de les elits acadèmiques enquestades a Barcelona	131
5-10	Residència de les elits culturals (menys acadèmiques) enquestades a Barcelona	132
5-11	Elits polítiques enquestades residents a Barcelona	133

Per començar.

Els objectius.

La nostra pretensió original és la d'estudiar els efectes classificadors del sistema educatiu a Catalunya. Original no en el sentit que ens creguem exploradors de territoris verges. De fet es tracta d'un tema clàssic de la sociologia de l'educació. Sinó perquè ha estat el nostre objectiu des de l'inici de la recerca.

La complexitat de la qüestió va fer-nos decidir per començar a poc a poc i amb bona lletra. I fer una primera expedició al territori per tal de preparar-ne una de millor i més exhaustiva. Motiu pel qual el títol general d'aquests papers és el de pre-projecte.

Dit això, afegirem, seguint amb la metàfora del viatge, que aquesta primera incursió hem intentat no confondre-la amb un viatge organitzat. En el nostre cas hem volgut anar "per lliure". Muntar-nos el propi viatge. I no ens hem conformat en organitzar una sola expedició, sinó dues.

La primera aproximació té per objectiu recollir i endreçar dades sobre el funcionament del sistema educatiu català. Es tracta d'intentar veure, *in situ*, que una de les institucions que ha estat més eficient per aconseguir una major igualtat d'oportunitats i reduir disparitats en termes de prestigi, pessetes i poder, també tendeix a produir i reproduir desigualtats. I que aquesta classificació social queda reforçada i legitimada en la mateixa mesura que l'etapa de formació escolar obligatòria, formalment igual per a tothom, s'ha estès per a la població en general.

La segona és la que teniu a les mans. Tracta de conèixer algunes de les característiques de les persones que ocupen posicions d'elit a Catalunya. Entre les quals, la trajectòria en el sistema educatiu. Hem partit de la voluntat de detectar, *a posteriori*, els efectes d'aquest sistema de classificació. La idea és que, si jugués un paper important a l'hora de condicionar la posició social, això hauria de ser visible en la gent que ocupa les posicions més destacades en l'espai social. Però, des d'un principi, sabíem que és una ingenuïtat pensar que l'ocupació d'aquestes posicions depèn exclusivament dels mèrits escolars. I, per no caure-hi, tractem la trajectòria escolar en relació amb altres característiques de la trajectòria de les persones estudiades i amb les del seu origen social. I, en fer-ho, hem convertit aquesta modesta exploració en una primera aproximació sociològica a l'estudi de les elits catalanes. Però intentem explicar per quins motius.

La trajectòria escolar, variable independent?

No només hem recollit informació sobre la trajectòria escolar dels individus que ocupen posicions rellevants. També hem volgut saber la seva edat, amb qui estan aparellats, on resideixen, els estudis del pare, la trajectòria professional i les associacions a les quals pertany. I no per posar-les en relació amb la formació escolar com a única variable independent. La claredat que hom aconsegueix en treballar amb una única variable central pot ajudar a entendre i a vendre un estudi sociològic. Però normalment va en detriment de la possibilitat de tractar les realitats socials en la seva complexitat. En sociologia, un cas clàssic és el del reduccionisme economicista de determinades

aproximacions. Que sovint porta a creure al qui el practica que ha trobat la pedra filosofal, en la mateixa mesura que la variable escollida demostra una certa capacitat d'ordenar els esdeveniments. Quan, de fet, el que han trobat és una variable interdependent, que lluny de ser l'única causa, és un dels factors que contribueix, en correspondència amb altres, a propiciar uns determinats efectes.

Si, en general, les explicacions pertinents dels fets socials són pluricausals i no monocausals, en el cas que ens ocupa encara és més cert. Partim, doncs, de la idea que el què fa més grans les condicions de possibilitat d'ocupar alguna de les posicions rellevants en la societat, resulta d'un conjunt de factors. Quins? Els que permetin explicar la possessió de capitals, inherents a la posició ocupada. I de fer-ho en funció del tipus de disposicions interioritzades en la mateixa trajectòria. Per tant, no tenim la pretensió de veure en l'experiència del sistema escolar la causa de l'ocupació de determinades posicions. Sinó un dels factors que té possibilitats de contribuir a augmentar les probabilitats d'ocupar llocs rellevants. Llocs que no són iguals, ni demanen, ni proporcionen la mateixa estructura de capitals.

Maneres d'estudiar les elits de les que ens volem distanciar.

De la mateixa manera que tenim clar que no podem tractar la trajectòria escolar com la variable explicativa per excel·lència de la producció i reproducció de les elits, també tenim molt clar de quina mena de tractaments de les elits volem distanciar-nos. El primer podríem anomenar-lo el de les vides exemplars. És aquell que, sovint en forma de biografia o autobiografia, es dedica a explicar a la persona rellevant com a resultat d'una empresa d'autoproducció. Subratlla les virtuts excepcionals a partir de les quals li haurà estat possible produir-se com a persona també excepcional, amb independència de les circumstàncies socials que l'han fet possible. Sense considerar la producció social dels llocs rellevants. Ni el procés de selecció de personal a partir del qual es produeixen socialment les persones que l'ocupen. Aquest tipus de tractaments resulten molt interessant, com a matèria prima pel nostre d'estudi. I en el projecte els tindrem en consideració. Però de cap manera una via sociològicament pertinent per explicar les elits. Pretensió que, val a dir, tampoc acostumen a tenir aquest tipus d'aportacions per causa de la seva mateixa naturalesa. Per això, separar-se'n resulta fàcil.

L'altre tractament del que volem separar-nos demana una mica més d'esforç per part nostra. Justament per la proximitat amb la que es presenta respecte de la sociologia. De fet és el tractament que té habitualment l'estudi o la informació sobre les elits. Si en el cas anterior de vegades ni tant sols s'utilitza la paraula elit, en aquest gairebé n'és el signe d'identitat. I, en què consisteix? A diferència del que els passa a alguns biòlegs, en l'estudi de determinades espècies animals, que no hi ha manera de veure'ls reproduir-se, aquí a les elits, només podem veure-les fent-ho. I un dels primers efectes que té aquesta fixació amb la reproducció és oblidar la possibilitat de parlar també de producció.

La fórmula seria la següent: doneu per suposat que l'origen social de les elits són les elits. S'agafa els individus de "casa bona", que alhora ocupen llocs rellevants. I s'assisteix a l'interessat per què arribi a la conclusió que hi ha una mena de cercle tancat, inexpugnable de famílies, amb unes característiques originals comunes, que domina el món en exclusiva, i en totes les seves esferes. Això, que té una part molt important de veritat, només aconsegueix imposar-se com a evidència quan es deixa de banda a qui ocupa llocs equivalents, però no reuneix aquestes característiques de partida. Ni tampoc es parla de qui comparteix un origen social privilegiat, però no ocupa cap dels llocs més rellevants. Així s'aconsegueixen lluitos informes, sovint fets per periodistes o per científics socials que els emulen, que no són res més que grans tautologies. Parteixen de la idea que no hi ha mobilitat social ascendent i arriben a la mateixa conclusió. Negant l'evidència dels casos, empíricament contrastables, en els quals l'individu arriba a ocupar les posicions més destacades sense partir-ne. Ja sabem que la mobilitat social "realment existent" contrasta sensiblement amb la propaganda referida al mateix tema. Però això no permet negar els casos, alguns coneguts per la seva visibilitat, en els quals l'individu arriba a ocupar posicions d'elit sense que es correspongui amb l'origen social.

El que estem assenyalant és un problema de fons. Que afecta determinats sectors de la recerca científica i a les ciències socials molt particularment. Es tracta de l'existència de simulacres de recerca que parteixen de la renúncia a la descoberta. Que són mers exercicis escolàstics que intenten reforçar la validesa d'una prestigiosa teoria, i treure'n partit. I ho fan reiterant els gests ancestrals de la recerca original, però sabent, des de l'inici, quines seran exactament les conclusions, convertint-se i convertint les teories i conceptes que utilitzen en una mena de caricatura del que podien haver estat en l'origen.

En el cas que ens ocupa, i per no caure en el parany assenyalat, el que hem fet ha estat estudiar qui són les elits sense partir de la idea que ja sabem qui i què són. En tot cas, el major coneixement sobre la qüestió ha de ser una conseqüència de l'estudi, no un punt de partida d'aquest. La manera coherent d'aproximar-se a la qüestió és tenir clar que el que cal considerar són llocs de rellevància o elit, i no les elits. I la recollida d'informació respecte dels que ocupen aquests llocs d'elit és la que ens ha de permetre parlar-ne. I no una definició essencialista que parteix de la conclusió a la que arriba. En el nostre cas el selecte és qui ocupa un lloc selecte. I és la recollida d'informació de qui ocupa llocs selectes el que ens ha de permetre caracteritzar-los. Dir quin és el seu origen social i la seva trajectòria. El que fem en aquest pre-projecte és començar a saber coses dels qui ocupen aquests llocs. Sense perdre de vista que els llocs rellevants poden resultar de l'existència o l'activitat de gent rellevant. Però que la gent rellevant és el resultat de l'ocupació de llocs de rellevància. Considerant, per tant, que les elits i els llocs d'elit es construeixen socialment.

El camí seguit (del grec μεθοδος)

Ja hem dit que en el pre-projecte ens dediquem a recollir informació de persones que ocupen llocs socialment rellevants. I a ordenar-la de manera que

serveixi al nostre propòsit de veure quines són algunes de les seves característiques i, en especial, la seva trajectòria pel sistema educatiu. Ara bé, de qui hem volgut saber aquestes coses? Per quina mena de posicions socials ens hem interessat? Aquesta pregunta no és pas exclusivament metodològica. De fet no ho són mai les que tenen un cert interès. Però en aquest cas concret encara és més fonamentalment teòrica. La nostra idea de l'espai social és molt més de weberiana que exclusivament marxista. Per això mateix no volem reduir la definició de les elits als rics, o als propietaris dels mitjans de producció. Tot i reconèixer la necessitat de recollir aquest col·lectiu. Ampliant-lo a les persones que, per la seva posició, tenen importants prerrogatives en el camp econòmic. Però també considerem altres camps. Per això, les posicions socials destacades, les hem classificat en tres supercamps: l'econòmic, el polític i el cultural.

- En l'econòmic hem considerat les posicions dels patrons i els alts directius d'empreses importants del país. Per sectors productius en relació al número de treballadors i a la facturació. Aquí els llocs són importants pel fet d'implicar la possessió i el control de capital econòmic.
- En el polític ens hem cenyit als representants parlamentaris, en concret als Diputats del Parlament de Catalunya, tot i considerar altres representants des de fonts secundàries. I amb l'expectativa de poder ampliar la recollida de dades en el projecte. Tant en relació amb aquest camp com en relació amb els altres. Aquí els llocs són importants pel poder implicat, en el seu camp més específic, la política.
- I en el cultural hem considerat posicions rellevants en l'àmbit de la creació, gestió i distribució dels béns simbòlics. Aquí la importància del lloc està en relació a possessió de capital cultural. La diversitat de camps i subcamps implicats demanarà un esforç especial en el projecte per tal de completar la informació. Per ara, d'aquest supercamp cultural destaquem un subcamp: l'acadèmic. Del que en ocasions n'especificarem separatament les dades. Un primer assaig de captació d'informació el vam dirigir, per qüestions pràctiques, a catedràtics d'universitat. I això explica que disposem de forces dades d'aquest àmbit específic. També tenim dades suficients per fer un tractament a banda de les posicions dominants en el camp periodístic i dels mitjans de comunicació en general. A més de tot un conjunt de dades sobre alguns directors de fundacions culturals, gestors culturals de l'administració, gestors de museus, galleristes, artistes plàstics, actors, escriptors, arquitectes, editors, crítics d'art, crítics de cinema, etc. Col·lectius dels que caldrà recollir-ne més informació en el projecte.

Però, assenyalades les posicions tractades i parcel·lat l'espai social que ocupen els millor situats, cal no deixar-se fascinar per la il·lusió de domini que comporta tota endreça, un cop feta. Per petita que sigui. L'antídoto de l'encanteri consisteix en explicitar algunes de les dificultats que ens hem trobat i les decisions que hem tingut que prendre. De seguida ens vam adonar que l'organització de les posicions en camps, i per tant de les persones que els ocupen, no era fàcil. Doncs les posicions no són fàcilment atribuïbles a un sol camp. Per exemple, la posició d'editor d'una gran editorial, tant podia ser situada en el supercamp econòmic com en el cultural. I si la classificació de les posicions no és fàcil, tampoc ho és la de les persones. Moltes ocupen

posicions de rellevància en diferents camps. Els càrrecs directius de les grans fundacions, la posició dels quals pot ser més rellevant en els camps de la política o el de la cultura, que no pas en l'econòmic, en moltes ocasions són ocupats per persones que estan o han estat en posicions importants en la direcció de grans empreses, sense cap relació amb el món de la cultura. O el cas del literat que seu en un escó al Parlament de Catalunya. O el del professor universitari que presideix una caixa d'estalvis, etc.

Aquests reptes teòrics i metodològics els hem anat resolent per tal de fer possible la classificació que ens convenia per a la recerca. Si l'editorial i l'editor en qüestió els hem considerat pel pes específic que tenen en el camp cultural i perquè la seva lògica de funcionament no només és la del mercat dels béns econòmics, sinó que també la del mercat dels béns simbòlics, amb totes les "contaminacions" que calgui reconèixer, queda més que justificada la seva inclusió en el camp cultural. Si bé el rector d'una universitat, en el nostre país obligadament un professor universitari, ocupa un càrrec fonamentalment polític, també és cert que aquesta posició és inseparable de l'especificitat del camp acadèmic. Raó per la qual els rectors els hem posat en el calaix dels acadèmics. Però en canvi hem classificat en el camp polític a tots els parlamentaris. La raó és que el que ens interessa és el lloc, amb independència de qui l'ocupa, encara que sigui un catedràtic d'una universitat catalana que al final de la legislatura pot tornar a les aules. El que ha primat, doncs, a l'hora de decidir la classificació són les consideracions sobre la posició i no sobre qui les ocupa. Tot i reconèixer que, per la seva excepcionalitat, els camps de les elits sovint estan més afectats per les disposicions dels que els ocupen que la majoria. El procediment correcte és, per tant, partir dels llocs per localitzar els individus que els ocupen, per després considerar la seva singularitat, sense caure en la temptació fer-ne un tractament uniformitzador que la faci desaparèixer. De tota manera el tractament adequat del cas singular només podrem fer-lo adequadament més endavant. En aquest pre-projecte només podem avançar el tractament personalitzat per comparar els casos que més s'ajusten al model de la reproducció amb els que més clarament se'n allunyen, per la informació de la que disposem. Tal com passa en el darrer capítol d'aquest informe. De tota manera, la naturalesa, necessàriament quantitativa, d'aquesta primera exploració fa que el tractament aprofundit de les singularitats haguem de deixar-lo pel projecte.

En començar a treballar, la primera tasca que en vam proposar va ser confeccionar una base on s'hi recollissin dades sobre els individus que ocupen posicions d'elit a Catalunya. D'aquí va sortir una primera llista de 2.259 individus del món empresarial, polític, universitari, eclesiàstic, militar, mediàtic, literari, artístic i nobiliari. I vam començar a cercar dades sobre aquestes persones. La rellevància de les persones considerades permetia disposar d'informacions publicades, en alguns casos. Però no en d'altres. I, fins quan hi havia informació disponible, aquesta no coincidia amb la que necessitàvem per desenvolupar la tasca que ens proposàvem. Per exemple, és molt difícil conèixer la trajectòria escolar dels individus en posicions rellevants. Quan hi ha alguna cosa publicada en relació a l'experiència escolar, s'acostuma a reduir a la titulació. Però no als centres on s'ha cursat primària i secundària. Per tal de conèixer aquesta informació no podíem comptar amb fonts secundàries.

Haviem d'aconseguir informació de primera mà. D'una quantitat important de persones. I amb una gran limitació de recursos. I vam decidir passar una enquesta per correu. Dels 2.259 individus de la base de dades de partida en vam triar 1.620 (504 formen part de les elits culturals, 332 de les acadèmiques, 649 de les econòmiques i 135 de les polítiques) als quals se'ls va enviat el qüestionari per correu. El nombre de respostes aconseguides ha estat 321. El retorn de qüestionaris ha estat aproximadament d'un 20% dels enviats. Una ràtio que es considera un èxit en les enquestes passades per correu, en les que qui respon ho fa anònimament. Però en el nostre cas, en la primera pregunta del qüestionari, demanàvem la confirmació de la identitat de l'enquestat amb nom i cognoms. Raó per la qual la valoració del nombre de respostes ha de ser francament positiva. Però, anem a pams, i passem a explicar l'enquesta en qüestió.

La petita enquesta

La valoració favorable que ens mereix el nombre de respostes rebut serà més entenedor si aconseguim traslladar en què consisteix un exercici d'aquesta naturalesa en les condicions en les que s'ha produït. Condicions que, en ser pensades, ens han servit per definir l'exercici des dels seus inicis.

El nostre qüestionari reclama, per correu, una informació que no s'acostuma a donar a gent desconeguda. I ho fa en forma de seques preguntes que demanen resposta. I les preguntes van dirigides a persones importants en el seu camp. Que vol dir, acostumades a ser elles qui fan les preguntes. Som del tot conscients de la violència simbòlica implicada en la captació d'informació. Consciència fàcil de tenir quan la reclamació de dades no es fa de dalt a baix, del "savi" a, posem pel cas, un col·lectiu marginal, sinó de baix a dalt, de l'acadèmic a les elits de la mateixa societat en la que viu. Molt diferent, per tant, de quan a l'enquestat se li pot fer veure que el resultat de les seves respostes pot servir per afavorir en els seus interessos, en ser tingut en consideració per una determinada administració, per exemple. En aquest cas no disposàvem d'arguments en el sentit que la recerca pogués afavorir els interessos de les persones objecte d'estudi. I els més suspicços, fins i tot, podien arribar a pensar que donar una informació que no s'acostuma a facilitar a desconeguts, només podia fer que perjudicar-los. També pot haver-hi qui s'hagi sentit afalagat en ser considerat per un estudi universitari com una persona socialment rellevant. Però, la majoria dels interpellats, ja saben que són rellevants. I a aquest coneixement li pot correspondre el del dret a no contestar. Més encara si és per correu i d'una manera no anònima. I, sobretot, quan la nostra enquesta no és d'opinió. No consisteix en demanar a una persona important la seva valuosa opinió sobre algun tema, en el que, pel mateix motiu, es pot sentir legítimament capacitada per dir-hi la seva. Únicament volíem dades identificatives dels enquestats. I només els demanàvem informacions de sobres conegudes pels destinataris. Això fa la fiabilitat de les respostes molt més alta que no pas quan hom demana "opinions". Molt sovint en uns termes en els que mai no ha pensat l'enquestat. Però és molt fàcil que sigui interpretat per l'interpellat com un pur mecanisme de control. Mecanisme exercit sense cap capacitat efectiva de pressió i des

d'una posició que pot semblar-li a l'enquestat mancada de legitimitat per exercir aquesta violència.

Els nostres recursos per compensar les dificultats que ja preveïem eren escassos. Vam reduir al màxim l'extensió del qüestionari. Moltes preguntes sobre l'origen social, la trajectòria biogràfica i el present estil de vida van quedar-se en el tinter. I vam tenir molta cura en presentar adequadament l'enquesta. Tant en la forma com en el contingut. Constatant, en el mateix viatge, que resulta molt més fàcil obtenir resultats positius fent l'enviament en paper que no pas utilitzant formularis enviats per correu electrònic. Una llàstima tenint en consideració la diferència de costos. Tot per tal de facilitar al màxim la resposta dels interpel·lats.

L'èxit dels retorns aconseguits no ens ha de fer perdre de vista que la violència implicada en la captació d'informació s'expressa clarament en els qüestionaris no retornats. Però també, en un nombre menor, però molt més profitós per nosaltres, en forma de consultes prèvies a la resposta o de comentaris en els marges del qüestionari i, finalment, en la manera de respondre.

La base del nostre estudi consisteix en l'explotació dels resultats d'aquesta enquesta. La impossibilitat d'aconseguir més informació de més persones, en aquesta primera etapa del treball, ens ha portat a tenir en consideració fons secundàries. Això ens permet contrastar els resultats obtinguts. Però també comporta fonamentar millor les nostres consideracions. I presentar separatament les formulacions hipotètiques que ens provoquen. Queda pendent del projecte recollir més informació de més posicions socials rellevants, i per tant de les persones que ocupen aquests llocs. Aquestes fonts secundàries en moltes ocasions apareixeran al mig del text principal, però, de vegades, separades d'aquest, si ho creiem convenient, a manera d'il·lustració.

La reformulació de la hipòtesi central

La nostra recerca neix de la voluntat de conèixer els efectes del sistema educatiu. I la nostra hipòtesi de partida és que si aquest té la capacitat de classificació que li atribuïm, ha de quedar reflectida en el currículum escolar de les persones que ocupen les posicions socials més rellevants. Però de seguida ens vam adonar els factors que han de permetre explicar l'ocupació d'aquestes posicions no poden reduir-se únicament a la trajectòria escolar. Que les condicions de possibilitat han d'estar en funció de tot un conjunt de factors interrelacionats, referits a l'origen social i la trajectòria dels individus. I que és en aquest context que és possible donar a la trajectòria escolar el valor que es mereix.

És a partir d'aquí que construïm el nostre qüestionari. El coneixement de l'edat ens serveix per ubicar històricament els individus i les seves posicions. I interpretar adequadament les dades sobre l'origen social i la trajectòria. Una trajectòria que no és independent del gènere. Que també cal conèixer. Tot que no vam haver de preguntar-lo expressament.

Ja hem dit que l'enquesta per correu no era anònima. L'opció de fer una enquesta, sense respectar l'anonimat, respon a la necessitat de tenir en consideració els noms i els cognoms. Els cognoms els hem de considerar en la mateixa mesura que impliquen una valuosa informació, quan podem disposar d'aquesta per altres fonts. Però també en la mesura que, com és tradició, refereix al nom dels pares. En relació a l'origen social també vam interessar-nos pel nivell d'estudis del pare. Això va provocar la sol·licitud d'explicacions addicionals. En especial per part dels més políticament correctes. Pertanyents, la majoria, als móns de la cultura i de la política. La qüestió és que la formació del pare permet distingir i, per tant, conèixer millor l'origen social que no pas els de la mare. En la generació dels pares dels enquestats, moltes dones de "casa bona" tampoc estudiaven. La resposta a aquesta pregunta ha estat entusiasta, tant pels individus, els pares dels quals tenien una bona formació, com pels "self-made man", que possiblement se senten orgullosos d'explicar que el seu èxit no respon a unes facilitats d'origen, sinó al "resultat del seu esforç". Tot i que, pel mateix motiu, sigui una pregunta delicada per qui disposa de pares amb diners, però sense formació. O pel nouvingut, sense títols de noblesa cultural, que ha invertit molts recursos, de tot tipus, en convèncer al demés i a ells mateixos de la naturalitat amb que ocupen l'actual posició.

Les dades sobre la trajectòria escolar de l'enquestat també donen informació sobre l'origen social, vista l'edat i condicions en les que acostuma a començar a estudiar. Però de la mateixa manera que ho fan de la pròpia trajectòria. Si les organitzacions formals del món de l'educació i el treball, que els individus han freqüentat, ajuden a entendre'ls i a entendre la seva posició, també o fan les referides al seu món privat. Per això vam demanar el nom i cognoms de la parella. De fet qualsevol pregunta relativa a aquest àmbit acostuma a ser més delicada que les referides al públic. I més tenint en consideració la diversitat d'estats de les relacions emocionals avui vigents. Però ens calia fer aquesta pregunta per veure, en determinats casos, si Cupido ha tingut en consideració les coordenades que assenyalen la posició social abans de llençar la fletxa. I tal com els sociòlegs sabem que acostuma a passar. Però amb el nom no n'hi havia prou i vam sol·licitar també l'ocupació de la parella. De la que en podem inferir moltes coses sobre l'estat actual de l'àmbit familiar. Però que també permet inferir la naturalesa de l'entorn que l'individu a freqüentat. I del que n'ha sortit l'actual parella.

De l'àmbit privat també és la informació referida a l'adreça del domicili particular. Gràcies a la qual hem pogut posar en relació la posició social dels enquestats i la posició física del seu habitatge. Que remet a l'entorn dels veïns, amb molts dels quals pot compartir característiques socials. Com hem intentat demostrar.

En aquest context la hipòtesi inicial queda redefinida i l'escola passa a ser vista com un àmbit institucional més dels considerats, que dona informació sobre la trajectòria anterior de l'individu i del grup al qual pertany i que condiciona la trajectòria futura. La idea és que la nostra trajectòria en general i l'educativa en particular, queda marcada pel tipus de gent que ens envolta. I que resulta més important saber amb qui han estudiat els entrevistats que no pas els plans

d'estudis seguits o l'orientació pedagògica amb la que han estat impartits. I que això contribueix a conformar les disposicions de les persones implicades i afecta els seus capitals, que remetent a les posicions actualment ocupades.

Una bona manera d'aprehendre les posicions de cadascú, i que en gairebé tots els casos ens ha portat a convertir-lo en subjecte enquestat, és l'ocupació. A més de confirmar la informació sobre la present, i precisar-la, ha servit per veure si s'havia produït mobilitat social intrageneracional.

De l'estudi se'n desprèn que una part important dels enquestats tenen un origen social que els facilita ocupar les posicions que ocupen. Tot i que no es pot menystenir l'existència de mobilitat social. Una mobilitat social que segurament queda minoritzada per les característiques del mètode emprat. Doncs molts dels nouvinguts a la riquesa en capital econòmic, cultural o al poder polític, segurament pel fet de ser-ho, no han respost el nostre qüestionari. Les preguntes sobre la trajectòria escolar són molt més incòmodes de respondre quan l'individu no té massa capital escolar. Mancança que esperem superar en el projecte, acostant-nos als individus, objecte d'estudi, d'una altra manera.

Els resultats aconseguits.

Dels camps considerats, els més joves són els polítics. Tot i que del supercamp de la cultura destaca la joventut dels que ocupen les màximes posicions en els mitjans de comunicació. De tota manera, de les dades recollides se'n desprèn que entre els individus que ocupen posicions d'elit no hi ha joves. I que la gran majoria supera l'edat de 50 anys. En tots els camps. Essent el més envellit el de les elits econòmiques.

Com que disposem de la trajectòria professional hem pogut constatar que la gran majoria dels enquestats ocupen posicions rellevants des de fa molts anys. Per tant des de joves. I sembla que, en el conjunt, el punt de referència temporal des del qual comencen a ocupar posicions rellevants és la dècada dels vuitanta. Moment clau pel camp polític considerat en el conjunt. També en el cultural i igualment en l'econòmic. I és també el punt d'inflexió en les freqüències de presa de posició dels nostres enquestats.

Però la precipitació del relleu generacional de les elits en un determinat moment de la història, que segurament és correspon amb un moment clau en la circulació de les elits a Catalunya, en la mateixa mesura que també pot correspondre's a un canvi en la manera d'exercir les posicions, no necessàriament vol dir que s'hagi produït cap trencament social. L'origen social de les elits, delectable pel nivell d'estudis dels pares, indica que la majoria procedeix de famílies acomodades. Sense poder dir en quin grau. Però el baix nivell d'estudis de la població en general, del mateix període històric, inclosos molts dels econòmicament rics, fa pensar que les posicions de partida afavoreixen la trajectòria posterior.

La majoria dels que ocupen posicions d'elit són homes. Però això no ha de fer pensar en un model explicatiu, basat en una oposició de sexes o de gèneres. Això equivaldria a dir que té sentit estudiar els individus per ells sols. I tant la dada sobre l'origen social, ja assenyalada, com la referida a l'ocupació de la parella indiquen l'estreta relació existent entre la posició ocupada i les característiques de les persones que són a l'entorn de l'individu. El nivell de formació i el prestigi associat a la majoria de les ocupacions de les parelles, així ho indiquen. I en tot cas destaca l'escassa freqüentació de les ocupacions menys considerades, més mal pagades i que no demanen cap mena de formació acadèmica.

Aquest entorn podem estendre'l al veïnat. Sense tenir dades sobre la trajectòria, definida pels canvis de residència dels individus, constatem que la majoria estan vivint actualment en entorns amb característiques similars. En els quals, els indicadors referits al capital cultural i econòmic són els més elevats de Catalunya. En tot cas destaca per la seva escassetat el reduït nombre d'enquestats que viu en els barris majoritaris, amb un perfil propi de persones de classe treballadora.

L'alt grau de freqüentació d'escoles de prestigi, porta a pensar que es tracta d'un factor molt important. Però, com dèiem més amunt, tant per la qualitat de la formació aconseguida com pel capital social acumulat, degut a una convivència continuada en l'espai escolar, amb persones que pertanyen a àmbits familiars amb capitals, en conjunt elevats. En aquesta primera exploració ens hem limitat a recollir informació sobre el nivell d'estudis i els centres en els quals han estudiat algunes de les persones que ocupen posicions destacades en diversos camps. Sense poder entrar en les característiques particulars de la formació impartida en cada centre. Tasca especialment difícil tenint en consideració la gran quantitat de centres i el període històric abastat. Això no vol dir que renunciem a fer aquest seguiment. Fer l'estudi, des de 60 anys ençà, d'alguna de les escoles de primària i secundària i d'alguns dels centres universitaris més significats en la formació de les elits, és una de les tasques centrals que caldrà considerar en el projecte del qual aquests papers en són el pre-projecte. També caldrà aprofundir en alguna de les trajectòries personals, per tal de construir tipus ideals en funció del lloc que ocupen i de la manera d'arribar-hi. I per fer-ho convindrà tenir en consideració alguna cosa més que les titulacions aconseguides. Caldrà tenir cura de les característiques dels expedients acadèmics corresponents. De l'esplendor i les ombres en els resultats aconseguits. Però també de l'experiència viscuda a l'escola, més enllà de la matèria que formalment figura en els plans d'estudi i de les notes aconseguides. Però tot això queda pel projecte.

El que hem dit no ha d'amagar la diversitat de situacions existents entre els individus que ocupen posicions d'elit. Tant per causa del seu conjunt de disposicions, degudes a posicions de partida diferenciades, com per la diversitat de camps tractats. Hi ha persones amb un origen social i una trajectòria que contrasta amb la majoria. En la nostra modesta recerca ens ocupem poc dels que fan mobilitat descendent. Dels que, tenint un origen

social privilegiat i extraordinari, no arriben a assolir llocs destacats. Però no en neguem l'existència. I considerem que caldrà tractar-los expressament en el projecte. En canvi, comptem amb gent que han fet mobilitat ascendent. Persones que tot i ocupar llocs de rellevància, no serien motiu de consideració en els estudis típics sobre elits, perquè no són de "casa bona". I, en termes dels diferents camps, això es tradueix en que les persones d'origen social modest són més freqüents en el camp polític i menys en el camp econòmic.

Però veiem tots aquests aspectes assenyalats amb més detall i pels diferents col·lectius. Sorn-hi!

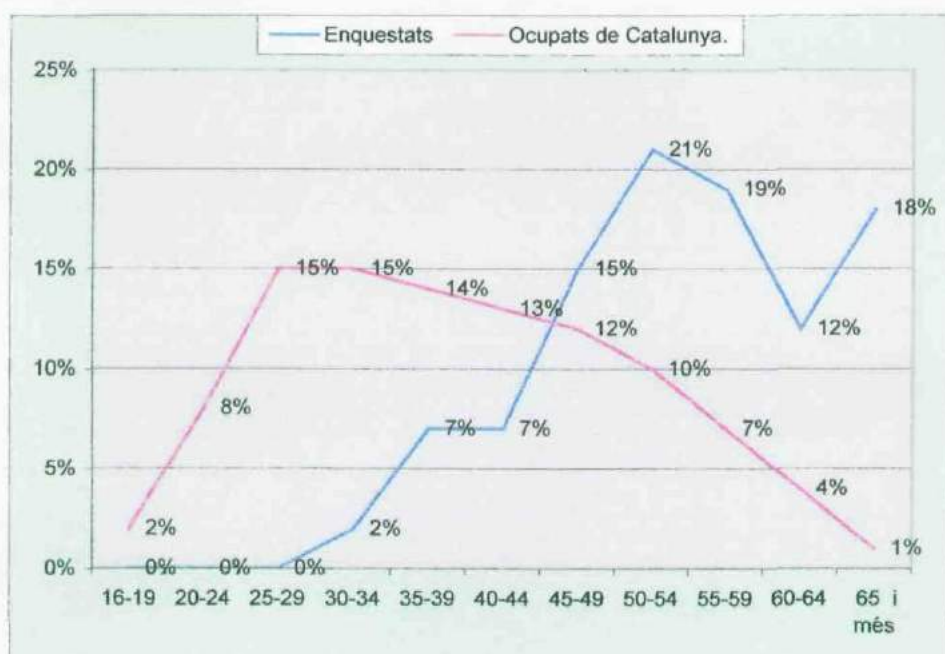
1. Les elits i els dies.

Edat i posició privilegiada.

Tots sabem que l'edat és molt més que una dada purament biològica. Quan entrem en relació amb algú sovint ens convé saber-ne l'edat. De vegades fins i tot la preguntem explícitament. Saber l'edat de l'altre, ens dona pistes. Ens refereix a les coses que pot haver viscut i que l'han influït per a ser com és. Tot i que les pistes de vegades despisten i hi ha experiències temporals amb versions tant diferents com diverses són les situacions socials i personals dels seus portadors. Però, tot i amb això, disposem de moltes més possibilitats d'interpretar els altres si en sabem l'edat. Si això és d'aquesta manera en la realitat de la vida quotidiana, també s'acompleix en un estudi sociològic. Treballar les edats ens ha de servir, entre d'altres coses, per a poder interpretar adequadament que vol dir la trajectòria educativa del col·lectiu estudiat, que fora del context històric, en relació al qual cal posar-les, perdrien tot significat. Però, anem a pams. Començarem per descriure les edats de les elits.

El primer que cal dir és que, entre els nostres enquestats, no hi ha gaires joves. No hi ha menors de 30 anys. Els menors de 40 anys no arriben al 10 %. I aquest no és el cas de la població en general. Tampoc el de la població ocupada que fem servir de referent per relativitzar les elits i així fer-nos càrrec de la seva singularitat en qüestió d'edat. Possiblement ens entendrem millor amb un dibuix:

Gràfic 1-1. Comparació de les edats de la població ocupada a Catalunya (4rt. trimestre del 2003) i dels enquestats.

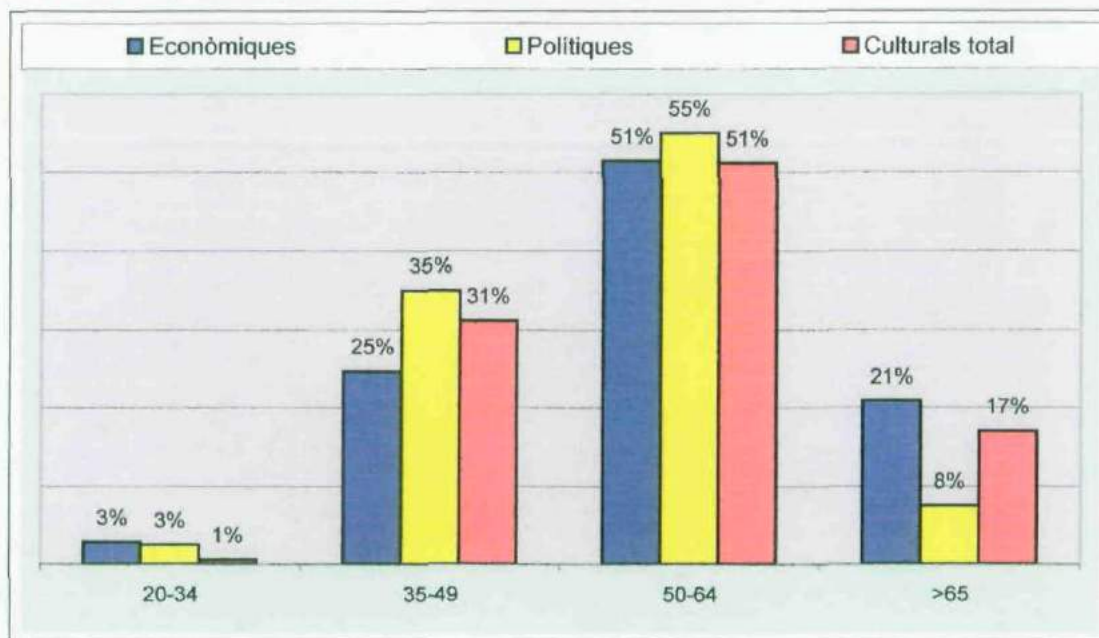
* Dades de l'enquesta contínua de la població activa de l'INE en les dates que va ser passada l'enquesta. En aquesta enquesta queda definit com a ocupat qui ha realitzat una activitat a canvi d'un sou, salari, benefici empresarial o guany familiar, en metàl·lic o en espècie, durant una setmana concreta (l'anterior a la de l'entrevista), durant almenys una hora. I els que estan de baixa, vacances altres situacions que els vinculen a una activitat concreta.

** Dos dels enquestats no van revelar-nos la seva edat.

Si, servint-nos del gràfic, comparem les edats de la població ocupada amb les dels enquestats, veiem que la diferència per l'esquerra és molt important. No hi ha menors de 30 anys entre els enquestats. En canvi són el 25% de la població

ocupada. Però, per la dreta, la diferència no és menys significativa. Gairebé la meitat dels enquestats (exactament el 49%) són majors de 55 anys. En canvi, aquest grup d'edat només representa el 12 % de la població ocupada. I aquesta característica es manté si considerem els tipus d'elit. Vegem-ho:

Gràfic 1-2. Enquestats per tipus d'elit i grup d'edat.

El que podem dir en relació a cada elit és força coincident amb el que hem dit anteriorment per la totalitat dels enquestats. Gairebé no hi ha menors de 35 anys. Més de la meitat d'individus de cada col·lectiu es concentra en l'interval dels 50 als 64 anys, on la màxima concentració es produeix entre les elits polítiques, tot i la proximitat de les altres. Seguit de l'interval 35-49, on el

Il·lustració 1-1. Les edats en cada supercamp, en intervals de cinc anys.

Considerem la distribució d'edats per tipus d'elits, en intervals de cinc anys.

Taula 1-1. Distribució d'edats per tipus d'elit.

	Culturals		Econòmiques		Polítiques	
menys de 30	0	0%	0	0%	0	0%
30-34	1	1%	3	3%	1	3%
35-39	10	6%	9	9%	2	5%
40-44	13	8%	6	6%	4	10%
45-49	30	18%	11	10%	8	20%
50-54	34	20%	21	20%	11	28%
55-59	31	18%	19	18%	9	23%
60-64	22	13%	14	13%	2	5%
65-69	12	7%	9	9%	2	5%
70-74	10	6%	5	5%	1	3%
75 i més	7	4%	8	8%	0	0%
Total	170	100%	105	100%	40	100%

Curiosament en tots tres casos, la major freqüència es correspon amb persones que tenien entre 25 i 30 anys l'any 1978 (oficialització del canvi de règim amb l'aprovació d'una nova constitució).

màxim també refereix als polítics, aquí amb 10 punts de diferència respecte de les elits econòmiques. Aquestes últimes marquen el seu màxim relatiu entre els majors de 64 anys, amb 13 punts de diferència respecte dels polítics. Podríem dir doncs que en totes les elits predomina l'edat avançada tot i que la més vella és l'econòmica i la més jove la dels polítics.

Il·lustració 2. L'edat de les elits econòmiques.

Per tal de complementar la informació aconseguida en el nostre qüestionari i contrastar-la hem utilitzat les dades subministrades per la Revista "Actualidad Económica". Concretament una base de dades que es diu "Quién es quién en la empresa española". Inclou dades de 6.000 directius d'empreses amb raó social a l'Estat Espanyol, dels quals 1355 treballen en empreses amb seu a Catalunya. D'aquests 1355 disposem dels *currícula vitae* de 242.

Gràfic 1-3. Elits econòmiques. Enquestats i base de dades de la revista "Actualidad Económica".

Font: Elaboració a partir de la base de dades "Quién es quién en la empresa española", Actualidad Económica any 2001 i la nostra enquesta.

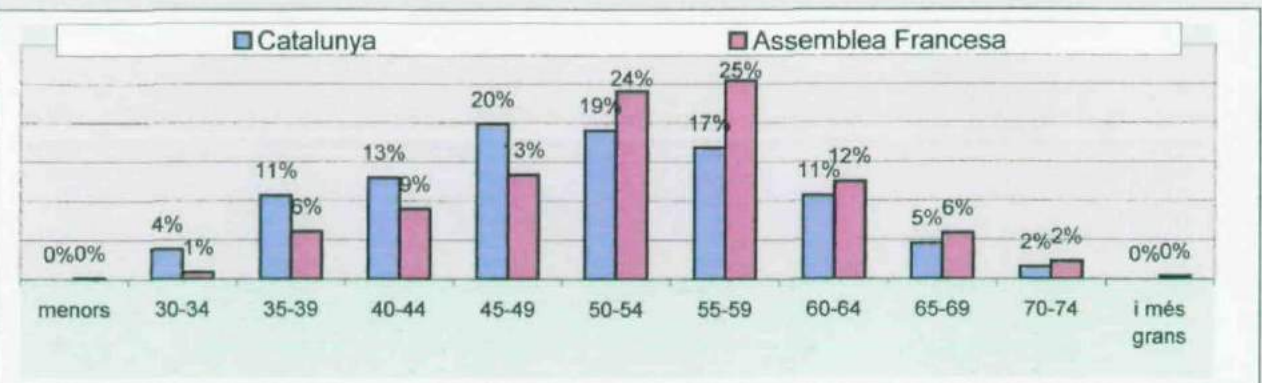
Comentari: Una perfecta coincidència en el grup d'edat millor representat, el de 50 a 64 anys. Un major pes de la gent jove en la font secundària. I en justa correspondència, un pes més important de la gent gran en la font pròpia. La diferència possiblement s'explica per la nostra insistència en anar a buscar informació entre els components dels consells d'administració. Molts dels quals tenen una relació de propietat amb les empreses, però cap interès en demostrar-se com a hipotèticament disponible en mercat dels managers en les corresponents revistes. I entre aquest col·lectiu hi ha força gent més gran de 64 anys. A més, en la base de dades de l' *Actualidad Económica*, hi ha un 12,6% de directius nascuts fora de l'estat. I en el nostre cas no en tenim cap. Caldria plantejar-se fins a quin punt un estudi referit a les elits pot excloure els immigrants en posicions privilegiades.

La joventut dels polítics refereix a les característiques particulars de la història recent en aquest camp. Mort el dictador, el protagonisme en l'espai polític de la dreta democràtica i de les esquerres, correspon majoritàriament a gent molt jove i a polítics i sindicalistes que han viscut la República. Amb una molt baixa representació de la generació intermèdia. Els que ara situaríem en la franja dels majors de 65 anys. Aquest factor, sumat a la sentida necessitat, que va produir-se en la transició, de representar "el canvi", podria explicar la joventut relativa del col·lectiu dels polítics. Cal tenir present que, fins i tot els hereus polítics del franquisme, van haver d'escenificar una transformació per adaptar-se al nou règim, que comporta, en moltes ocasions, un relleu generacional. Que, en aquest cas, es produirà més lentament.

Il·lustració 3. Les edats dels polítics.

Hem comparat les edats dels Diputats al Parlament de Catalunya de la VI Legislatura i el dels de l'Assemblea Francesa de la XII Legislatura de la Cinquena República. Els resultats confirmen la joventut relativa dels nostres parlamentaris.

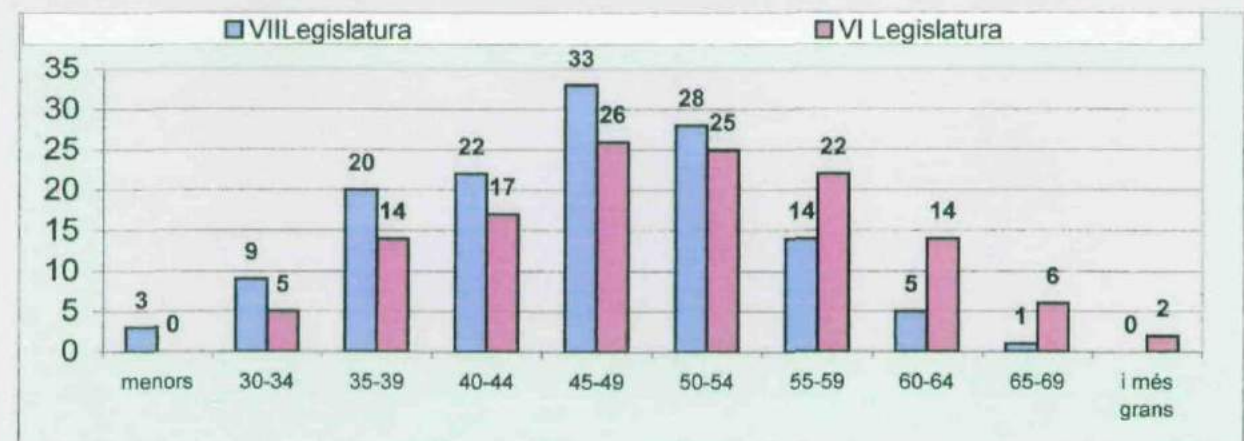
Gràfic 1-4. Comparació de les edats dels diputats als parlaments de Catalunya i de França.

Fonts: Parlament de Catalunya i Assemble National Francaise, dels que s'han considerat tot el representants.

La nostra referència són els diputats de la cambra catalana en la VI Legislatura, als que hem dirigit el qüestionari. Però encara estàvem rebent les respostes que han estat escollits els diputats de la VII. La jubilació d'algun dels diputats més antics i la presa de posició d'altres en el nou govern ha rejuenit el parlament. I possiblement el contrast amb altres parlaments de països europeus encara s'ha fet més gran.

Gràfic 1-5. Comparació edats parlamentaris de la VI i VII legislatures. Parlament de Catalunya.

I, parlant de joventut, si comparem les edats dels grups parlamentaris veiem que el contrast més gran, en la VI Legislatura, és entre CIU i PP. En la VII els grups més joves són ERC i el PP. I el que té la mitja i la mediana més altes segueix essent CIU. Aquí, joventut i envelliment relatiu, segurament refereixen a la veterania o modernitat del partit en la presa de posició del camp parlamentari, en el format vigent. En aquest àmbit, el mite que diu que els més joves, més d'esquerres, els més vells, més de dretes porta directament a l'hort.

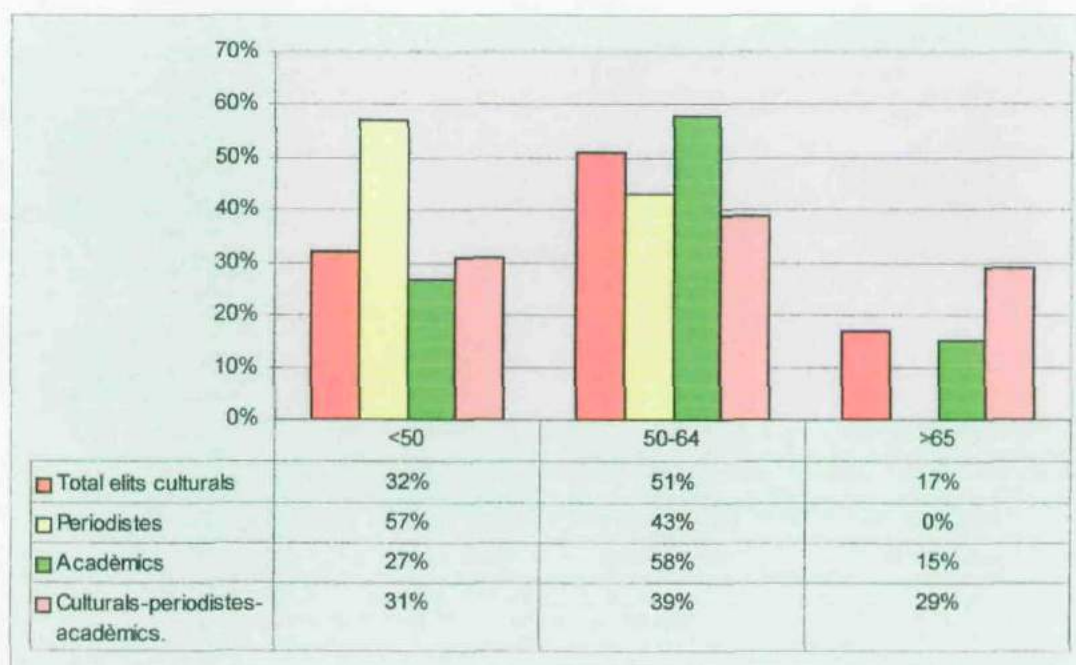
Taula 1-2. Dades estadístiques referides a les edats dels grups parlamentaris del Parlament de Catalunya en la VII Legislatura. Any 2003.

	CIU	PSC	ERC	PP	IC
Mitjana	48,13333333	47,627907	42,1304348	42,33333333	43,55555556
Mediana	49	47	44	46	42
Variança	58,6636364	71,1915836	55,5731225	79,8095238	48,2777778
Minim	33	31	27	26	32
Màxim	68	63	61	56	53

La presència persones de més edat en el camp econòmic i cultural assenyalava que els processos de transformació que s'hi produeixen no estan tan determinats pels canvis precipitats del marc legal. De totes maneres els condicionen profundament. I en alguns àmbits particulars el condicionament és molt important. Aquest és el cas del camp periodístic, que hem inclòs en el supercamp cultural. En aquest macro-camp de la cultura tenim resposta de 96 acadèmics, la majoria catedràtics de la UAB i les autoritats acadèmiques de diverses d'altres universitats catalanes. També disposem de 23 periodistes enquestats, la majoria directors i subdirectors de medis diversos. Aquests dos grups permeten una anàlisi separada. Pel que fa a la resta, procedents d'àmbits diversos, els situem en un mateix calaix ¹.

I el resultat és aquest:

Gràfic 1-6. Elits periodístiques, acadèmiques i la resta de culturals que han respost al qüestionari, per generació.

Els periodistes són els més joves (57% <50 anys)². Els catedràtics es concentren entre els 50 i 64 anys. I la resta d'elits culturals té una important concentració entre els majors de 64 anys, tot i no ser l'interval més freqüentat.

¹ Sobretot si tenim en consideració que la resta són 11 directors fundacions culturals, 6 galeristes, 5 gestors culturals de l'administració, 4 gestors de museus, 4 artistes plàstics, 4 actors, 3 escriptors, 2 arquitectes, 1 editor, 1 crític d'art, 1 crític de cinema i 9 més. Recordem l'interès i la necessitat de recollir més dades d'altres camps en el futur projecte.

² A diferència dels membres dels consells d'administració de les empreses, dels artistes, els acadèmics i els polítics, els directors i subdirectors de diaris d'entrada han de jubilar-se als 65 anys, com la majoria dels mortals.

Il·lustració 4. L'edat dels catedràtics.

En l'àrea cultural de la nostra enquesta té un pes específic molt important el món acadèmic. Concretament 96 catedràtics i autoritats acadèmiques, al màxim nivell (equips de govern de les universitats).

Si comparem les edats dels catedràtics de l'enquesta, la gran majoria de la Universitat Autònoma de Barcelona, amb el conjunt de professors d'aquesta universitat, queda prou clar que la categoria acadèmica considerada implica directament l'edat.

Taula 1-3. Elits acadèmiques enquestades i conjunt de professors de la UAB, per edats.

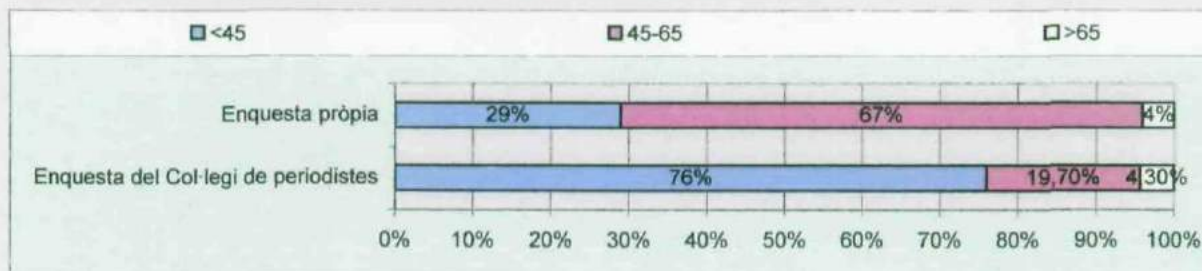
	<50	50-64	>64
Catedràtics enquesta	27%	58%	15%
Total professors UAB	65%	31%	4%

Il·lustració 5. Edat i presa de possessió del periodistes.

També tenen un pes important en la nostra enquesta els llocs destacats en els mitjans de comunicació, igualment inclosos en el camp cultural (22/171). Directors, subdirectors, caps de redacció i periodistes especialment destacats. La majoria de mitjans de comunicació que no treuen el seu primer número, o fan la seva primera emissió, fins finals dels setanta, primers dels vuitanta. Tot i que hi ha notables excepcions. Per tant el camp en qüestió és jove. I els membres que l'integren també.

Per saber l'edat dels periodistes en general hem utilitzat la darrera enquesta del col·legi. I els resultats, en comparació amb els de les elits periodístiques de la nostra enquesta són aquests:

Gràfic 1-7. Edat dels periodistes segons l'enquesta del Col·legi de periodistes de l'any 2000 en comparació amb la de les elits periodístiques de la nostra enquesta.

*S'han realitzat 600 entrevistes telefòniques a periodistes catalans, el 70% dels quals està col·legiat i el 30% no ho està.
Font: Enquesta realitzada per Opina, S.A. el setembre de l'any 2000.

En l'enquesta del Col·legi s'adverteix que els enquestats amb càrrec a l'empresa on treballen acostumen a ser més grans, tot i que no s'especifica. El que si sabem és que el 13,3% dels enquestat pel col·legi són caps de secció i el 13% directius. En el nostre cas tots ocupen posicions rellevants. D'aquí la diferència. El contrast entre les dues enquestes permet recollir el del col·lectiu de periodistes en general i els càrrecs.

De tota manera cal tenir present que segons la nostra enquesta que hi ha més càrrecs rellevants entre els menors de 50 anys que entre els més grans:

Taula 1-4. Edat dels periodistes de la nostra enquesta per grups professionals.

	<50	50-64
Grup 1	10	5
Grup2	2	2
Grup3	1	2

Grups. 1: Directors Subdirectors, Directors Adjunts, Subdirectors Adjunts. Dels grans mitjans escrits, revistes rellevants i grans programes de ràdio i televisió. 2: Caps de redacció, de secció i redactors en cap grans diaris i consell de redacció d'algunes revistes rellevants. 3: Altres que inclou direcció de grans organismes politico-mediàtics, col·legi professional i editors de premsa escrita i periodistes de molt prestigi amb un espai propi en el camp professional.

El control que la dictadura exercia en l'àmbit de la comunicació audiovisual i escrita, i la dependència "natural" d'aquest camp del polític, fa que la transició al règim democràtic comporti una transformació de l'espai comunicatiu molt més gran que la que es produeix en els països de l'Europa occidental, en el mateix període històric. Equiparable a la que s'està produint en els països de l'Europa central i oriental, fins ara regits per dictadures. I aquests canvis comporten l'aparició de nous mitjans amb nous directors i subdirectors, periodistes i opinòlegs. Nous en el sentit social i biològic.

De totes maneres, dita l'excepció del camp periodístic, hi ha dues coses que criden especialment l'atenció en la informació recollida en relació a les edats del camp cultural en general. La primera és que els més grans de 50 anys representin el 68% dels que han respost al qüestionari com a elits culturals. I la segona, que l'etapa amb menys representació sigui la dels 20 als 34 anys. En menor mesura fins i tot que les econòmiques o les polítiques. Tot plegat sembla indicar que es tracta d'una elit vella. El fenomen el podrien explicar l'aparició d'un relleu generacional, anterior al canvi de règim polític. I la dificultat per accedir a unes posicions d'elit que sovint tenen caràcter vitalici. O que com a mínim poden exercir-se fins a una avançada edat. De tota manera no deixa de ser sorprenent que el sector que fa del canvi i la innovació un dels elements identitaris més fort, sigui el que té menys joves en la nostra enquesta. Per aquest motiu li dediquem un **annex**, on tractarem alguns dels subcamps, que no han estat suficientment coberts per la nostra enquesta, en relació a l'edat.

Per concloure amb la descripció de les edats, podem dir que la nostra enquesta sembla indicar que les persones que tenen el control dels béns materials, polítics i simbòlics són vells (70% enquestats > més de 50 anys) en relació a la població en general. Tot i que hi ha diferències en cada supercamp i els més vells són les elits econòmiques (72% >50 anys), seguits de les culturals (68% >50 anys). I les més joves són les polítiques (63% >50 anys). Però si dividim els supercamps, les més joves són les elits periodístiques.

Hem apuntat que la joventut excepcional de determinats camps caldria explicar-la a partir de les circumstàncies històriques que afecten cada camp, estretament relacionades i productores de la seva lògica específica. Però, què pot significar la vellesa relativa que detectem en el conjunt de les elits? Pot implicar una llarga trajectòria? Una llarga permanència en el sistema educatiu? Una "carrera professional" que demana temps? Un temps necessari per aconseguir el lloc? O per construir-ne un de nou? Per guanyar-se'l o per rebre'l en herència. Això és el que sembla desprendre's de l'anàlisi *cross-section*. I possiblement resulta d'aplicació per explicar que els passa als que avui són joves. Pacients o atrafegats, en la tasca de convertir-se en el nostre objecte d'estudi.

Ara bé, això que sembla d'aplicació per als qui són absents (joves), és igualment cert pels presents? Si els enquestats han ocupat la seva darrera posició recentment, voldrà dir que, en efecte, estem detectant la trajectòria típica d'accés a les posicions socialment rellevants. Però, si no és el cas, tindrem que considerar l'efecte dels esdeveniments històricament rellevants que hagin influït en el relleu generacional en qüestió.

La presa de posició.

Com que disposem d'informació sobre la trajectòria dels individus que han contestat l'enquesta, podem veure a partir de quina edat han ocupat llocs rellevants. I la millor manera de definir aquests llocs és a partir del criteri que ja hem utilitzat per seleccionar destinataris del nostre qüestionari. Aquesta informació és força clara per 258 dels 321 enquestats. I en resulta la següent taula:

Taula 1-5. Edat a partir de la qual els individus enquestats ocupen posició de rellevància. Distribució per grups d'edat.

Edat de presa de possessió de posicions rellevants.	Edat actual dels enquestats				
	40-49	50-59	60-69	70 i més	Total
Menys de 30	39%	29%	20%	24%	32%
Menys de 40	77%	64%	57%	48%	67%
Menys de 50	100%	95%	84%	81%	93%
Pes de cada grup	24%	41%	19%	8%	100%

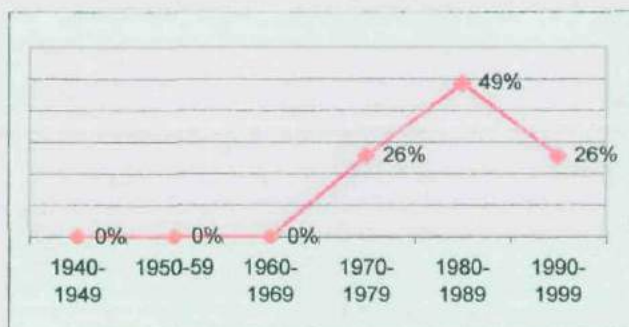
En la nostra mostra no hi ha cap cas de menor de 30 anys, en canvi el 32% dels enquestats ocupaven llocs de rellevància en aquesta edat, la majoria en el mateix camp en el que els trobem en l'actualitat. Entre els enquestats només hi ha un 10 % de menors de 40 anys, però el 67 % del total ocupaven posicions destacades, segons els nostres criteris, en aquesta edat.

Tot sembla indicar que als enquestats les coses els anaren rodades des de joves, en comparació a com els va als joves actuals. O van ocupar posicions de nova creació o el relleu es va precipitar. No hi ha un ritme universal, independent de les circumstàncies històriques, en la successió de les generacions. Algunes precipiten ràpidament. De la mateixa manera que en altres períodes passa exactament al contrari. I els que ocupen els llocs de privilegi s'eternitzen en la seva posició. Segurament els relleus importants van precedits d'això que s'anomena el conflicte generacional. I això es correspon amb una situació d'embús en les posicions. Els vells en general i els millor situats en particular passen de ser admirats a ser vistos com una nosa que cal superar per progressar. I això només és possible si es disposa de discursos alternatius en els diferents camps, relacionats, irònicament, amb transformacions en l'àmbit del coneixement, de l'aplicació tecnològica i de la producció i consum de productes. Canvis dels estils de vida, en la manera d'entendre l'espai privat, l'educació, el treball, el lleure, el consum, la religió, la política, la cultura, les edats de la vida, la mort... Propiciats, sense voler, pels vells que ara fan nosa. I això succeí a tot occident, d'una manera explícita i reiteradament explicitada pels seus protagonistes, convertits en cronistes. Primer a EE.UU., entre els anys 50 i 60. A finals dels 60 a l'Europa democràtica. I no va arribar fins els 70 a Catalunya. Possiblement a la resta de l'estat el fenomen no es generalitza fins a finals dels 70 i els 80. La irrupció de

Il·lustració 1-6. Edat de presa de posició entre els polítics.

Certament, caldria fer moltes més comparacions per assegurar el grau en que la història política es manifesta en l'edat dels polítics. Però la "ruptura pactada" de l'Estat Espanyol i el corresponent canvi de marc legal, que permet a Catalunya tornar a obrir el seu Parlament, facilita la possibilitat de fer gràfics de presa de posició dels diputats que han respost la nostra enquesta tant divertits com aquest:

Gràfic 1-8. Període històric a partir del qual els polítics enquestats ocupen posicions de rellevància.

El 49% dels parlamentaris que han respost la nostra enquesta passen a ocupar llocs destacats en la mateixa dècada. Si agafem tot els parlamentaris de la VI Legislatura, i no només els que han respost a l'enquesta, tenim que als 34 anys el 50% ja havia pres possessió d'una posició rellevant en camp de la política. No necessàriament al Parlament, tot i que la seva història recent ha tingut molts repetidors. De les VII Legislatures només un 49% dels Diputats de CIU i un 39% del PSC han ocupat la cadira una sola legislatura. A més, la gran majoria ha ocupat altres càrrecs en el govern municipal d'alguna ciutat més gran de 50.000 habitants o capital de comarca, en el govern del país, o escons a Madrid, Barcelona o Estrasburg. I per partit:

Taula 1-6. Edats de presa de posició en el camp de la política, per partits.

Total	CIU	PSC	ERC	IC	PP	Total
Menys de 30	27%	31%	33%	0%	29%	28%
Menys de 40	75%	92%	67%	100%	86%	81%

Font : Parlament de Catalunya.

Si han posat d'hora. I la majoria no ho deixarà fins que es jubilin. Ara bé, tanta concentració en l'arribada possiblement farà que es concentrin també les jubilacions. Tornarem a veure obertes i plenes les seus de les joventuts dels partits?

Il·lustració 1-7. Edat i presa de posició dels acadèmics.

L'increment d'estudiants a la universitat, els darrers anys, ha comportat l'augment de places de professors i també de places de catedràtic. En un primer moment es cobreixen amb personal contractat no funcionari (PNN). Molts dels actuals catedràtics eren PNN en la dècada dels setanta. I no entren en el joc de les oposicions a servidor de l'estat, en el sistema educatiu superior, fins després de la mort del dictador. Primer optaran per la titularitat. I a finals dels vuitanta i durant la dècada dels noranta prenen possessió de "la seva" plaça de catedràtic.

Taula 1-7. Data de presa de la posició rellevant de les elits acadèmiques enquestades per edats.

	<50		50-64		>65		Total	
Abans 1949	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
1950-1959	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
1960-1969	0	0%	1	2%	2	15%	3	3%
1970-1979	1	4%	18	33%	8	62%	27	30%
1980-1989	5	21%	17	31%	1	8%	23	25%
1990-1999	12	50%	17	31%	2	15%	31	34%
2000-2003	6	25%	1	2%	0	0%	7	8%
Total	24	100%	54	100%	13	100%	91	100%

Il·lustració 1-8. Presa de posició de les elits periodístiques enquestades.

I si atenem a la presa de possessió del lloc veiem que aquesta s'ha produït essent els enquestats molt joves:

Taula 1-8. Edat de presa de posició rellevant de les elits periodístiques de la nostra enquesta en funció de l'edat actual.

	<50	50-64
Menors 30	64%	25%
Menors 40	36%	75%
	(13)	(9)

Les possibilitats d'esdevenir periodista i d'exercir un càrrec de direcció en el medi en el qual treballes possiblement eren molt més grans fa 20 anys que no pas avui. Entre altres coses per que hi ha poques possibilitats que, en un futur immediat, es produeixi una conjuntura de creació de llocs nous i substitució equivalent a la que es produeix els anys 70 i 80. Sembla doncs que les noves generacions hauran d'esperar que aquells joves, que van ocupar els càrrecs als voltants dels anys vuitanta, es jubilin.

la "postmodernitat"³, la societat de consum i els canvis d'estils de vida que comporta. I, tot seguit, en el mateix procés que els nous estils de vida es normalitzen i naturalitzen, apareixen nous llocs rellevants i augmenta el ritme de relleu dels vells.

Tot que les dades no són suficients i en calen més, si tenim en consideració el període en el qual els enquestats prenen possessió de posicions privilegiades, podem dibuixar aquest relleu generacional de les elits:

Gràfic 1-9. Distribució de les dates de la presa de possessió en el temps, extrapolant* les dades del 2000 al 2003 al 2000-2009.

* Aquesta extrapolació no té la pretensió de preveure el futur. Sinó la d'aprofitar les dades de les que disposem dels anys 2000 a 2003. I cal llegir-lo tot dient que si es mantingués el ritme d'això que hem anomenat preses de possessió de les elits, el resultat seria aquest.

Sembla que en el conjunt, el punt d'inflexió de referència per aquesta transformació, és el de la dècada dels vuitanta. Moment clau pel camp polític considerat en el conjunt. També en el cultural i igualment en l'econòmic. I és també el punt d'inflexió en les freqüències de presa de posició dels nostres enquestats.

Però la intensificació de noves arribades a la posició, en el context dels anys vuitanta, no indica necessàriament un trencament social amb les elits anteriors. Una bona pista en aquest sentit poden ser els estudis cursats i les

³ En el sentit que Bell assenyala la societat "post-industrial" a *The Coming of the Post-Industrial Society*, Nova York: Basic Books, 1973 (traduït a l'espanyol per l'editorial Alianza de Madrid, 1976).

titulacions aconseguides. En la mateixa mesura que es refereixen al temps, els diners i el capital cultural previ, necessaris per aconseguir el lloc, també poden ser un bon indicador de l'origen social en determinats moments de la història. I una de millor, la dada dels estudis dels pares.

Annex al Capítol 1. Les edats dels “creadors”.

Per tal de complementar la informació sobre aquest apartat de les elits culturals hem cregut convenient afegir dades, de fonts secundàries, de diferents àmbits en un terreny tant complex i divers. Difícilment abordable des de la nostra enquesta. De totes maneres caldrà ampliar en el projecte alguns dels camps d'aquest supercamp que és el de la cultura. I tractar adequadament els camps específics. Què vol dir, tenir en consideració les figures rellevants de diferents àmbits del camp. Per exemple, de les arts plàstiques caldrà tenir present els agents, que des de l'estat, decideixen que cal protegir i difondre. Els galeristes d'art més importants. Els comissaris d'exposicions, els conservadors dels museus, els crítics d'art, els experts i consellers. Acadèmics i editors de llibres i revistes d'art. Els jurats dels premis importants. I finalment els artistes més significats dels diferents espais de cada camp. Així en cada camp de l'art i la cultura.

Edats en el cas dels premis literaris.

Aquest és un país de premis literaris. En un estudi quantitatiu de la Generalitat, fet els anys 2000-2001 sobre els premis literaris, en compten 1.249 en català i aranès⁴. Hem triat quatre dels premis més importants per estudiar la qüestió de les edats. El Josep Pla, el Ramon Llull, el Sant Jordi i el Premi Nacional⁵. Cadascun està orientat, per la seva naturalesa, producte del seu origen i de la seva trajectòria, a premiar un determinat tipus d'obres i d'autor. I amb unes determinades intencions. Els dos primers són premis de prestigi atorgats per editorials. El tercer l'organitza una associació cultural en defensa de la llengua i la cultura catalana. El premi l'aporta la Fundació d'una editorial, històricament compromesa amb les mateixes causes. Però, actualment, convertida en una empresa editorial, amb la corresponent lògica empresarial. I finalment un premi de l'administració. En considerar els premiats afegirem un altre premi, el Nacional, concedit a un autor i no a una obra.

⁴ Els premis literaris. En català i aranès. En castellà a Catalunya. Anys 2000 – 2001. Gabinet Tècnic del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Febrer de 2003

⁵

Nom	Entitat	Des de	Gènere	Premi	Darrer Guanyador	Edat
Nacional Cultura ¹ 2003	Generalitat	1982 (1932)	A l'autor	18.000 €	Marius Sampere	75
Sant Jordi 2003	Omnium Cultural/Fundació Enciclopèdia Catalana	1960	Novel·la	45.000 € ²	Carne Riera	55
Ramon Llull 2003	Editorial Planeta	1981 ³	Obres llengua catalana	60.000 € ⁴	Gemma Lienas	52
Josep Pla 2004	Editorial Destino	1968	Prosa literària	6.000 €	Robert Saladrigas	64

1. El jurat el presideix conseller de Cultura de la Generalitat. La cerimònia es fa al Teatre Nacional i la presideix el President de la Generalitat. Conjuntament amb aquest premi se'n atorguen 9 més: Cinema, Dansa, Foment del Català, Periodisme, Patrimoni Cultural, Música, Teatre, Arts Plàstiques i Cultura Popular.

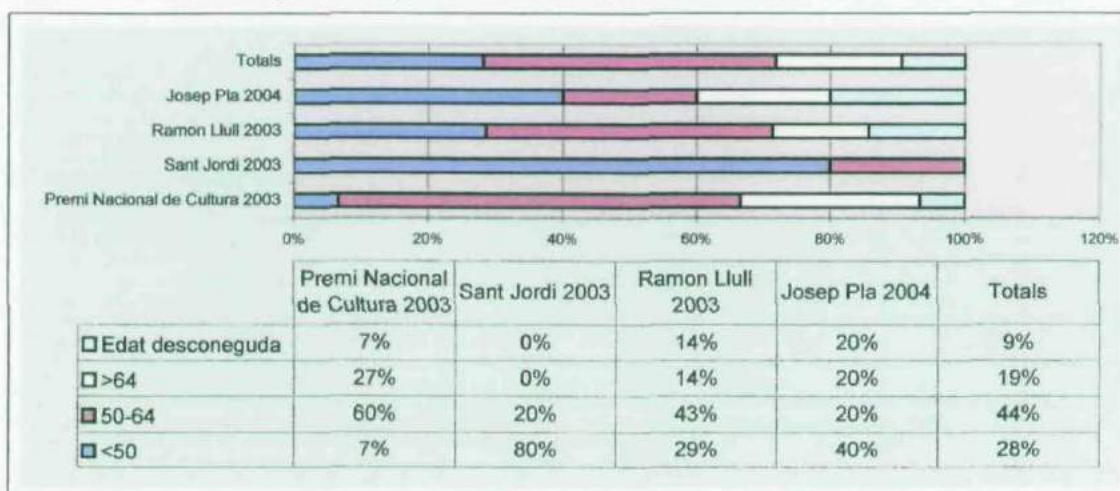
2. Aportats per la Fundació Enciclopèdia Catalana en concepte d'anticipació de drets d'autor.

3. N'hi ha un amb el mateix nom des del 1968. Però amb una modalitat diferent.

4. Anticipació drets d'autor.

D'entrada hem esbrinat l'edat dels jurats d'aquests premis en les seves respectives darreres convocatòries (2003-2004). La mitja d'edat més alta del jurat és la del Premi Nacional. Curiosament es correspon amb que el premiat és el més antic dels considerats. Les del Sant Jordi i del Ramon Llull gairebé coincideixen amb l'edat del premiat. En canvi la del Pla té la mitja més baixa, però el premiat és el segon més antic⁶. La mitja d'edat té significació social. Però, possiblement, és millor mirar-se les edats més al detall, doncs les mesures de desviació són força diverses. Així podrem veure clarament que el premi amb un jurat més vell és l'Institucional. I el que té més menors de 50 anys entre els components, però amb edats més similars (amb menys dispersió) és el Sant Jordi. El Ramon Llull i el Josep Pla tenen les mitjanes més baixes, però amb mesures de dispersió altes. En resum, un jurat venerable, pel premi institucional. La mateixa colla en el premi de l'associació. I una representació de les diverses edats, per no errar el tret, en el cas de les empreses.

Gràfic 0-10. Edats dels jurats de quatre importants premis literaris, en la seva darrera edició.

Fonts: Diaris diversos.

Caldria disposar d'un estudi específic per veure que passa amb altres premis. I que ha succeït històricament. No disposem d'aquesta informació. Però si que podem aportar com a mostra un botó⁷. En el Sant Jordi de l'any 1968 la mitjana

⁶ Dades estadístiques edat dels jurats dels premis considerats.

	Premi Nacional de Cultura 2003	Sant Jordi 2003	Ramon Llull 2003	Josep Pla 2004
Mitjana	63,42857143	55,4	53,66666667	52,25
Desviació estàndard	11,59385969	6,066300355	15,47471055	10,0124922
Variança de la mostra	134,4175824	36,8	239,4666667	100,25
Rang	34	16	45	21
Mínim	48	46	35	46
Màxim	82	62	80	67
casos	14	5	4	6

⁷ Comparació estadística de les edats dels jurats del Sant Jordi del 1968 i del 2003.

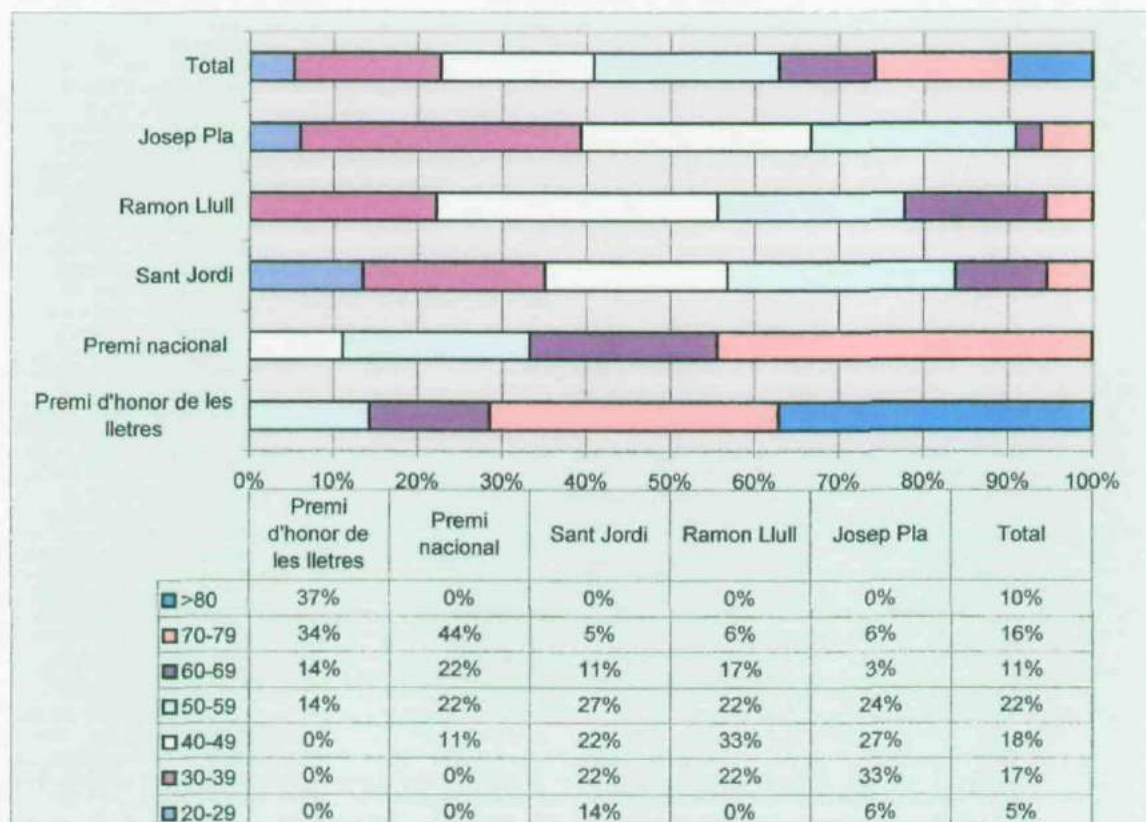
Comparació de les edats dels jurats d'alguns premis literaris		
	Sant Jordi 1968	Sant Jordi 2003
Mitjana	45,2	55,4
Desviació estàndard	5,167204273	6,066300355
Variança de la mostra	26,7	36,8
Rang	13	16
Mínim	41	46
Màxim	54	62
casos	5	5

d'edat del jurat era deu anys inferior a la del 2003. Algun d'aquells joves ha seguit fent de jurat fins avui mateix. Aquest allargament de la vida activa en l'àmbit cultural podria servir per explicar l'envelliment en alguns camps del supercamp cultural.

Però anem pels autors. Hem considerat els mateixos premis des del seu inici fins avui. Afegint-hi el d'Honor de les Lletres Catalanes. Un altre premi atorgat per una organització no governamental, però amb la intenció de premiar la trajectòria de la persona, no una obra en particular, que han treballat "amb i per" la llengua. Característica que el fa un premi per a gent gran. Gent amb una trajectòria consolidada.

Si considerem l'edat en què fou premiat l'autor ens adonem del gran contrast entre els premis als consagrats, la majoria molt grans i els premis d'editorials, més pendents del futur de l'autor que del seu passat. Quin sentit tindria promocionar amb un premi algú que és al final d'aquesta carrera vitalícia i de producció? Cosa que no cal confondre amb premiar autors novells, amb el risc que comporta, sinó autors amb una trajectòria i una edat en la majoria dels casos consolidada. No és el cas del Sant Jordi, la funció original del qual era refer el planter dels literats catalans, passats els anys més foscos de la dictadura. Aposta atrevida que darrerament cal combinar amb la necessària seguretat, sense la qual resultaria impossible donar un premi econòmic important, pagat per una editorial, a compte dels drets d'autor.

Gràfic 0-11. Edats dels autors, en ser premiats, de sis importants certàmens literaris. Des de la seva inauguració.

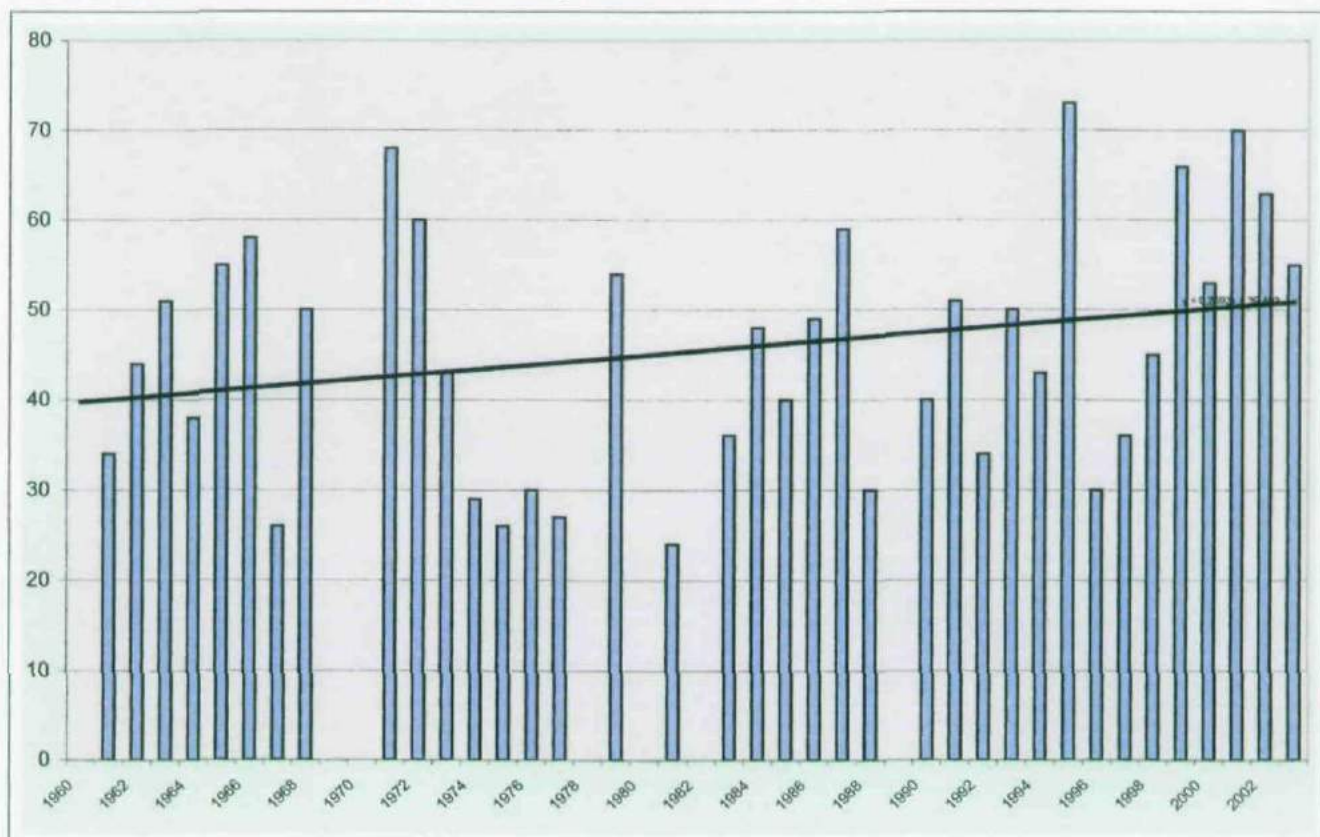

Font: Base de dades AELC i Departament de Cultura. Premis literaris.

Si representem els premiats, en la franja d'edat que els correspon, en el moment de rebre el premi, els certàmens més atents als joves han estat el Sant Jordi (14% menors de 30 anys, 58% menors de 50) i el Josep Pla (55% de menors de 50 anys), seguits del Ramon Llull (també 55% menors de 50 anys, però concentrats en la franja 40-49). La maduresa és un factor important que caracteritza els mereixedors del Nacional (66% més grans de 60 anys) i el de les Lletres catalanes (85% més grans de 60 anys, i més d'un terç d'aquests majors de 80).

Des dels anys seixanta, moment en el que s'inauguren alguns d'aquests premis, hom atribuïa la necessitat de premiar autors d'una certa edat, a la necessitat de fer justícia. Calia reconèixer els autors vigents a la república, i als que seguien treballant, tot i la dictadura, després de dues dècades de terrorisme de postguerra. En els anys setanta la joventut està de moda. Els joves autors passen a ser premiats. Després d'alguns ensurts, arriba la maduresa. Sense que els joves dels setanta abandonin la companyia de la fortuna. Per les raons adduïdes, la trajectòria del premi Sant Jordi s'ajusta molt bé al que estem dient. Apropant-se molt al tipus ideal dels premis en la literatura catalana. I el resultat és que els creadors reconeguts tornen a ser cada vegada més vells.

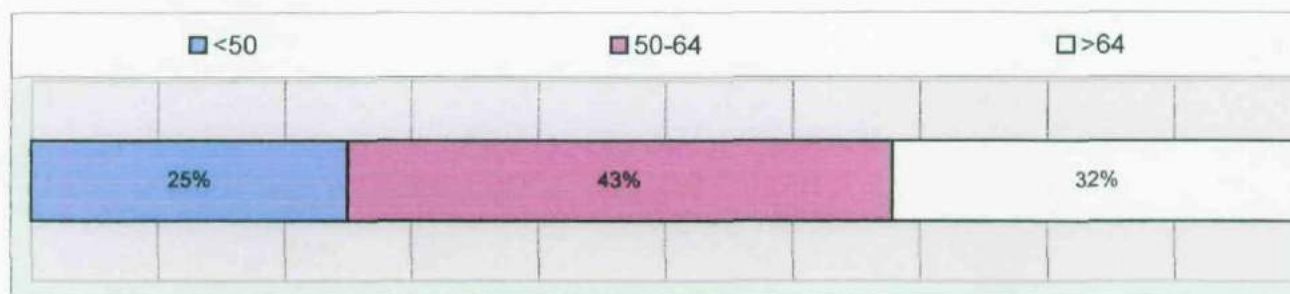
Gràfic 0-12. Evolució històrica de les edats dels premiats amb el Sant Jordi de novel·la.

Font: Base de dades AELC i Departament de Cultura. Premis literaris.

Si considerem l'edat actual dels autors vius, premiats en els certàmens assenyalats, durant els darrers 20 anys, tenim la següent estructura d'edats.

Gràfic 0-13. Edat actual dels autors premiats.

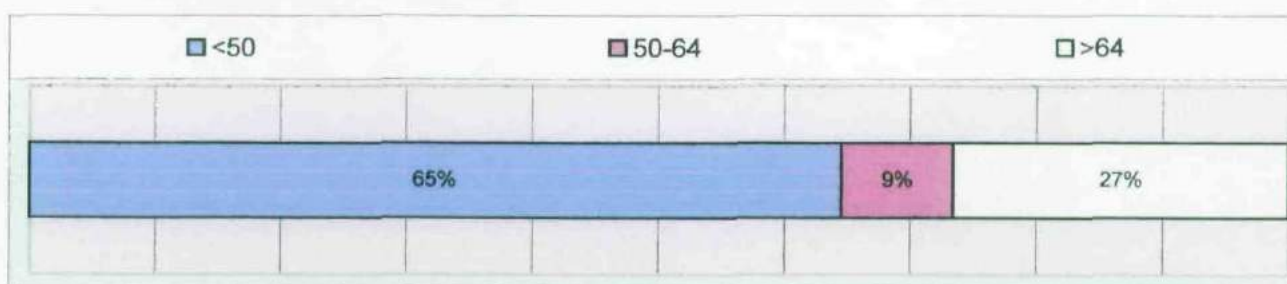
Font: Base de dades AELC i la del Departament de Cultura. Premis literaris.

Conclusió: El 75% són més grans de 50 anys. La creació i la innovació es reconeix en els vells. De tota manera, en el projecte caldria anar més enllà dels premis. Seria convenient disposar de més informació per poder caracteritzar el camp tenint en consideració tot el col·lectiu, en relació al gènere literari i els llibres venuts. Vegem algunes xifres d'altres àmbits de la creació.

Algunes dades sobre l'edat dels protagonistes en altres camps de l'art i la cultura.

El cas dels compositors. Hem considerat l'edat de 79 dels 143 membres de l'Associació Catalana de Compositors. I, per tant, no només les elits. El resultat indica clarament un buit generacional. La franja menys representada és la de 50 a 64 anys, només amb el 8,9 % del total.

Gràfic 0-14. Edats dels membres de l'Associació Catalana de Compositors.

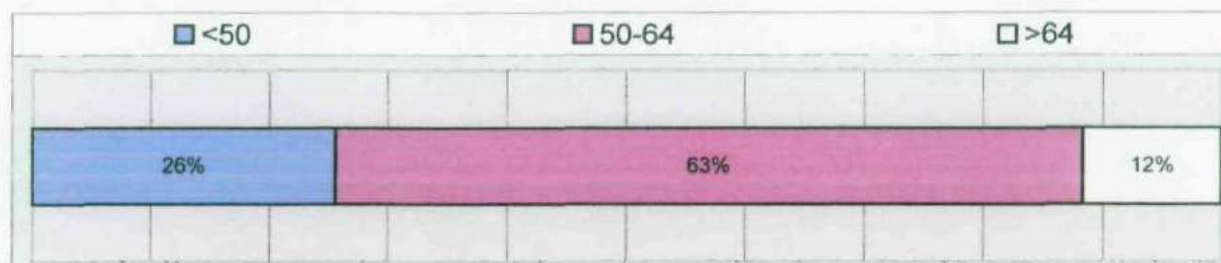
Font: Dades de la pàgina web de l'Associació Catalana de Compositors a finals del 2003

Aquest buit, en la generació més freqüentada en la majoria dels altres camps de l'art, implica i explica qüestions fonamentals relatives a la història de la música de Catalunya. De totes maneres caldria saber-ne més coses i considerar un ventall més ampli de compositors i intèrprets, en relació a la posició que ocupen en el camp per dir-ne alguna cosa.

Què passaria si consideréssim l'edat dels arquitectes inscrits en el Col·legi? L'equivalent al que hem fet amb els compositors. No ho sabem. Però d'una llista de 50 arquitectes de la Barcelona Olímpica, del Fòrum 2004, premis FAD i

altres premis. Hem esbrinat l'edat de 43, i la franja més freqüentada és la de 50 a 64 anys.

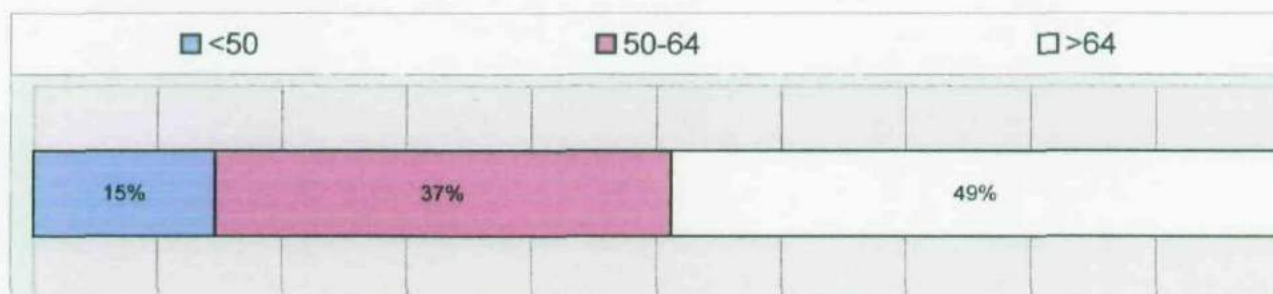
Gràfic 0-15. Edats d'arquitectes catalans segons la nostra selecció.

Font: Elaboració d'una selecció a partir de fonts diverses i pàgina oficial del Col·legi d'Arquitectes.

En el cas del cinema, hem elaborat una llista de 80 directors de cinema, facin o no les pel·lícules en català. Disposem de l'edat de 41. I gairebé la meitat (49%) són més grans de 64 anys i molt pocs en tenen menys de 50 (15%).

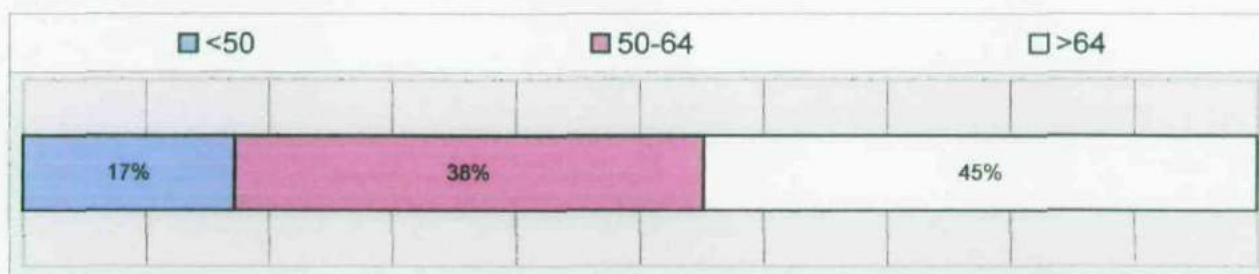
Gràfic 0-16. Edats de directors catalans de cinema, segons la nostra selecció.

Font: Elaboració d'una selecció a partir de fonts diverses i pàgina oficial del Col·legi d'Arquitectes.

Finalment també hem fet una llista d'artistes plàstics contemporanis, que ocupen posicions diferents en el camp de les arts plàstiques, però tots prou rellevants, i l'interval d'edat que més freqüenten és el de més grans de 64 anys.

Gràfic 0-17. Edats d'artistes plàstics catalans segons la nostra selecció.

Fonts: diverses.

Advertim que cada camp de creació artística implica la seva pròpia estructura d'edats. De tota manera i en general, com més es restringeix la llista als autors considerats consagrats, més augmenta l'edat.

Taula 0-1. Creadors culturals considerats de 50 i més anys.

	>49 anys
Literats premiats	75%
Arquitectes amb edificis reconeguts	75%
Directors de cinema amb pel·lícula	85%
Artistes plàstics destacats	82%

El model clàssic, que associa els creadors culturalment distingits a persones d'edats avançades, funciona. La novetat consisteix en la seva apropiació de la idea d'avantguarda i el segell de la innovació. La crisi de l'acadèmia convencional en els camps de l'art i la "mort de les avantguardes", fa molt més difícil que els joves creadors tinguin argument per legitimar-se, en detriment i en contra dels qui, tot i fer molt temps que i són, es reclamen nous.

Passa el mateix amb els creadors culturals més comercials i rendibles de la indústria cultural? Són més joves els autors "mediàtics" que els de la "via legítima"? No ho sabem, però podria resultar interessant esbrinar-ho. I, sobre tot, veure quina és la seva procedència social i quin paper ha jugat l'educació en la seva trajectòria. Quedi pel projecte.